

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.

19e jaargang nr. 5

15 september 1990

Ere-voorzitter : J. Tytgat, ere notaris

Stichter : G. Hebbelynck †

Voorzitter : H. Collumbien

Onder-voorzitter en Penningmeester : A. Verbeke

Secretaris : R. Van Geluwe, Maisstraat 235, 9000 Gent

Archief en ruildienst : Mevr. A. Eggermont, Maisstraat 235, 9000 Gent

Redactie-adres : Lijnmolenstraat 149, 9110 Sint-Amandsberg - Gent

Administratie : Koggestraat 14 - 9000 Gent

Postrekening : 000-105.04.73-60, Heemkundige en Historische Kring Gent,
9000 Gent

Lidgeld : 400 fr. per jaar. Buitenland : 500 fr. per jaar. Steunende leden : 600 fr.
per jaar. Beschermleden : 1000 fr. per jaar.

INHOUD

- Over d'Hane-Steenhuysse, Lodewijk XVIII en Châteaubriand 238
- Inventaire Archéologique : De Werkklok van het Belfort 260
- De "Fransche Theater" 261
- Rooigem en de Brugsepoort te Gent (Vervolg) 266
- "Oaze k'ik hên den eeste prijs, Kook mijn moeder pap mee rijs!"
(kinderliedje) 270
- Uit de Geschiedenis van de Gentse Bruggen (Vervolg) :
 - De Recollettenbrug 292
- Aanvullende iconografie der Gentse Bruggen 296
- Vraag en Antwoord 297
- Lezers schrijven ons 299
- Bibliografie 300
- Gentse Liedjes : De Tramway 302
- Gênsche Prâot 303

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten : in het Documentatiecentrum voor
Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr. 46, Sint-
Amandsberg : elke zondag van 10 tot 12 uur (uitgenomen op feestdagen);
Gesloten in juli en augustus. Bibliothecaresse : Mevr. A. Eggermont.

Verantwoordelijke uitgever : Hugo Collumbien, Lijnmolenstraat 149, 9110
Sint-Amandsberg - Gent.

OVER D'HANE-STEENHUYSE, LODEWIJK XVIII EN CHATEAUBRIAND

Het bericht stond in de krant : "In het kader van de sanering van de stadsfinanciën, gaat Gent het Hotel d'Hane-Steenhuysse in de Veldstraat verkopen".

Ik kan het haast niet geloven. Is het mogelijk dat iets dergelijks gebeurt, dat een zo waardevol en prachtig gebouw, een gerangschikt monument met Europese dimensie, een parel van ons architectonisch erfgoed, waaraan een heel stuk geschiedenis vastzit, door de stad van de hand wordt gedaan?

Kan er werkelijk niets meer ondernomen worden om de verantwoordelijke instanties - zelfs als er moet gesaneerd worden - van een dergelijk plan te doen afzien of is het een illusie te denken dat dit ongelukkig voornemen niet zal worden ten uitvoer gelegd? Komt het toch zo ver, dan zal het kulturhistorisch patrimonium van onze stad een onherstelbaar stuk armer geworden zijn.

Andere steden benijden ons ongetwijfeld wat een uniek museum kan zijn en dat thans, als zodanig dreigt verloren te gaan, een bestemming zal krijgen vreemd aan zijn bestaansgeschiedenis en aan zijn specifiek karakter en ten dele zal verminkt worden. Een zwaar verliespunt voor Gent.

Het prachtige Hotel d'Hane-Steenhuysse dateert uit de 18de eeuw. Verschillende generaties van de graven d'Hane-Steenhuysse hebben eraan gewerkt en er al hun zorgen aan besteed.

Met graaf Emmanuel-Ignace (1702-1771) nemen de werken een aanvang; de zeer schone en sierlijke voorgevel, in stijl Lodewijk XV, dateert van 1768 en is het werk van de grote Gentse architect David 't Kindt (1699-1770).

Pierre-Emmanuel, tweede graaf d'Hane (1726-1786) zet de werken verder. Aan hem is de fraaie Lodewijk XVI achtergevel te danken, terwijl hij ook veel zorgen besteedde aan de versieringen.

Toen in 1781 de werken beëindigd waren, kon men het resultaat schitterend noemen.

Graaf Jean-Baptiste d'Hane-Steenhuysse (1757-1826) tenslotte, die op het einde van de 18de en in het begin van de 19de eeuw op politiek en staatkundig vlak een vooraanstaande rol speelde en belangrijke posten bekleedde - hij was o.m. ook kamerheer van Koning Willem I - gaf aan deze patriciërs woning een uitstraling tot ver over de grenzen. Europese Vorsten en hoge gezagdragers waren er te gast : in 1803 zou Talleyrand er verbleven hebben toen Napoleon, Eerste Consul, in Gent op doortocht was; in 1811 Jérôme Bonaparte, Koning van Westfalen en de Koningin; in 1814 de Tsaar van Rusland; Koning Willem der Nederlanden en in 1815 Lodewijk XVIII. En het is precies over deze laatste dat we het hier willen hebben.

Wanneer gesproken wordt over het Hotel d'Hane-Steenhuysse denkt men ook aan de tijd die de Franse Vorst Lodewijk XVIII, op de vlucht voor Napoleon,

Hotel d'Hane-Steenhuise. Copyright A.C.L. Foto nr. 130639.

er in 1815 gedurende de Honderd Dagen doorbracht en aan wat er zich in de maanden en dagen, die aan de beslissende slag van Waterloo voorafgingen, afspeelde.

Napoleon ontvluchtte Elba, ontscheepte op 1 maart 1815 in Frankrijk bij Golfe-Juan en trok met rasse schreden naar Parijs.

Tijdens de nacht van 19 op 20 maart moest Lodewijk XVIII in der haast de Tuileries verlaten en minder dan vierentwintig uren later kwam Napoleon er zich, luide toegejuicht, vestigen.

Voor Lodewijk XVIII was een nieuwe ballingschap begonnen met deze maal als toevluchtshaven Gent en meer in het bijzonder het Hotel d'Hane-Steenhuysse in de Veldstraat.

Aanvankelijk had de Franse Koning gedacht naar Engeland te gaan en hij was reeds op weg naar Oostende maar daar zag hij tenslotte van af. Hij had zich immers ook herinnerd dat, enkele jaren terug, toen hij nog "comte de Provence" was, Jean-Baptiste Steenhuyse hem had laten weten dat, indien de omstandigheden hem ooit naar Gent brachten, het Hotel in de Veldstraat ter zijner beschikking zou staan. Die omstandigheden deden zich nu voor en Lodewijk XVIII ging in op het aanbod dat de graaf d'Hane-Steenhuysse hem destijds had gedaan. Het was ook in Gent dat Wellington wachtte op de troepen die Engeland op de been bracht tegen Napoleon.

De graaf van Artois en de hertog van Berry werden door de Franse Koning vooropgestuurd om alles te komen voorbereiden.

Op dat ogenblik behoorden we tot het Koninkrijk der Nederlanden.

Van 30 maart 1815, dag waarop Lodewijk XVIII in een door zes paarden getrokken koets met zijn gevolg in Gent arriveerde, luidruchtig begroet door de Gentenaars en verwelkomd door de burgemeester van de stad, Philippe de Lens en door Jean-Baptiste d'Hane-Steenhuysse, intendent van Oost-Vlaanderen, tot 22 juni, dag waarop de Franse Vorst naar Parijs terugkeerde, verbleef de koninklijke balling in de prachtige woning aan de Veldstraat als gast van graaf d'Hane-Steenhuysse. Er wordt melding van gemaakt dat de graaf en de gravin in hun onthaal van de Koning een eerbiedige voorkomendheid legden die voor de balling de bitterheid van het ogenblik wat milderde.

De Franse Koning werd door de Gentse bevolking op enthousiaste wijze onthaald. De "Gazette van Gend" van maandag 3 april 1815 brengt het volgend relaas : "Den koning van Vrankryk is voorleden donderdag om vyf uren naer middag langs den steenweg van Brugge alhier aengekomen, verzeld door den graeve d'Artois en den hertog van Berry, die hem tegemoet waeren gereden, en door een voorder luysterryk gevolg. Aan de poorte is Z.M. verwelkomd geweest door onzen heer meyer, verzeld door eenen van zyne adjointen, en hy heeft vervolgens zynen intrede gedaen in eene prachtige koetse, bespannen met zes peirden, onder de toejuychingen en geroepen "vive Louis XVIII", van onze geheele bevolkinge, waer van een menigte hem tot

verre buyten de poorte was gaen afwachten. Noyt zyn zoo algemeyne en levendige vreugde-geroepen gehoord geweest, de welke des te verrukkender waeren, omdat zy voordquamen uyt oprechte toegenegendheyd en deelneminge in het ongeluk van zoo goeden monarch, die daer over ten hoogsten aengedaen is geweest en door onophoudelyke minzaeme groetingen zyne dankbaerheyd heeft betoont...". En de krant voegt er verder nog aan toe : "den koning heeft des anderdags zyne appartementen niet verlaeten, maer aldaer 's naermiddags op de minzaemste wyze ontfangen de geestelykheyd, de civile en militaire autoriteyten, de societeyten der schoone konsten en schilderkunde, in welke Z.M. geweidigt heeft zig als lid te teekenen".

De kerkelijke overheid liet zich niet onbetuigd en reeds van bij zijn aankomst in onze stad had "Sa Majesté très Chrétienne" het bezoek ontfangen van grootvicaris Goethals die het goede woord bracht van het kapittel van de kathedraal en van de pastoors van de stad. Mgr. de Broglie, bisschop van Gent, verwelkomde de Koning in St.-Baafs.

Dat de bevolking de gevluichte Franse Vorst met geestdrift onthaalde moet misschien niet zozeer verwonderen want zij had de gestrengeden en de plagerijen van het keizerlijk regime niet vergeten evenmin als de militaire conscriptie van 1798 uitgevaardigd door het Directoire, die verontwaardiging en verzet had opgeroepen.

Toch waarschuwdn sommigen in verband met de gevoelens van de bevolking voor de Fransen en zetten ze deze laatsten aan tot voorzichtigheid, wat men in de omgeving van Lodewijk XVIII dan ook deed.

Wel had de burgemeester de Koning bij zijn aankomst in de stad begroet maar het stadsbestuur zelf bleef koel en terughoudend en de gemeentelijke overheid achtte het blijkbaar niet nodig in de registers van de beraadslagingen van de Raad enige melding te maken van het verblijf van Lodewijk XVIII binnen onze muren.

Koning Willem der Nederlanden, die hier regeerde, betoonde niet veel enthousiasme voor de komst van de Franse Koning en was duidelijk niet erg gesteld op diens aanwezigheid. Hij liet blijken dat hij aan Lodewijk XVIII voorbijging.

Het was Binder, gevolmachtigd minister van Oostenrijk bij Koning Willem der Nederlanden, die schreef dat de regering alhier, spijs al de eerbied, verschuldigd voor de ongelukken, die Lodewijk XVIII overkwamen, niet van de Fransen hield en dat men niet kwaad zou zijn spoedig door de omstandigheden van hun verblijf in dit land verlost te zijn.

Feit is dat vanaf 30 maart 1815 in onze stad alles draait en waait rond het Hotel d'Hane-Steenhuysse in de Veldstraat.

Voor Gent en voor de Gentenaars was het verblijf van de Franse Koning, van zijn hofhouding en zijn ministers, van prinsen en prinsessen, hertogen en graven, diplomaten en gezanten van vreemde mogendheden, generaals en

hogere officieren, van hoogwaardigheidsbekleders van allerlei slag en rang, een buitenkans, een uniek gebeuren. En Gent geniet ten volle van het geboden spektakel : de ongewone drukte in de straten, de aanwezigheid van Franse personaliteiten en van prominenten uit Europese hoofdsteden, de aankomst en doortocht van vreemde troepen, de opgemerkte uitstappen van de Koning per koets in de stad, de kleurrijke wemeling op de Kouter waar de Fransen bij voorkeur samenkomen, floreren en goede sier maken.

Ook ten dien tijde immers was de Kouter de "promenade", de plaats bij uitstek waar vele van die nobele ballingen, in het kader van de mooie omgeving, de prachtige gebouwen en de sierlijke rijen bomen, hun wandeling maken, aan tafeltjes aanzitten, zich komen tonen en laten bewonderen.

Wel was er toen ook nog een tweede "promenade" in onze stad : de Coupure namelijk; ook daar kwam veel schoon, jong en elegant volk.

Gent een stad die, en dat blijkt uit vele getuigenissen, op al die gasten van vreemde herkomst een zeer goede indruk maakte en waar men het niet zo slecht had.

Al heel snel bevond er zich te Gent met Lodewijk XVIII een hele hofhouding en waren er heel wat Franse vooraanstaanden, die de Koning in zijn ballingschap hadden gevolgd : Onder hen : Karel-Philip, graaf van Artois, de latere koning van Frankrijk; de hertog van Berry; de graven Mesnard, de Clermont, Cossé-Brissac; Lodewijk-Jozef van Bourbon, prins van Condé; graaf de Beugnot; Baron Capelle; Karel-Hendrik Dambray, kanselier van Frankrijk; burggraaf de Chateaubriand; de hertog de Duras; de markies de Jaucourt; Clarke, hertog van Feltre; de hertog van Ragusa; generaal Beurnonville; de hertog van Bellune; graaf de Noailles; de hertogen de Levis, de la Rochefoucauld, de Montmorency, de Poix, de Sèze, de Lally-Tollendal; Laborie; de hertogen van Angoulême; de hertogin de Duras, de hertogin de Rouzan, Mme Chateaubriand, en nog vele anderen.

Een stuk Franse en Parijse bezienswaardigheid was zich te Gent komen vestigen. Men denkt onwillekeurig terug aan de woordspeling van Keizer Karel die ooit eens, zij het dan lang geleden, tegenover Frans I gezegd had : "Je mettrai Paris dans mon Gand". Dat was nu zo een beetje het geval...

Heel die Franse gemeenschap te Gent, alles samen een nogal heteroögen en merkwaardig gezelschap van soms vreemdsoortige lieden, die mekaar onderling niet altijd vriendelijk bejegenden, die intrigeerden, clans vormden en met veel aandrang hun eigen situatie trachtten te beveiligen. Ze waren naar Gent gekomen, deels uit loyauteit, deels uit eigen belang.

Vraag is natuurlijk waar al die mensen in Gent onderdak vonden.

Een aantal van de in Gent beschikbare logementen bood een niet al te groot comfort. Men kon er wel goed eten maar met het eigenlijk logies was het toch maar magertjes gesteld. De prijzen waren er eerder aan de lage kant en een behoorlijk pension kostte er slechts drie frank per dag. Lagen de eisen, die men

stelde, hoger, dan waren de prijzen navenant. Zo betaalde graaf d'Artois, die met zijn gevolg in het Hôtel des Pays-Bas op de Kouter logeerde, er 1.000 Fr per dag. Een niet onaardige som voor die tijd maar zoals het franse spreekwoord zegt : "noblesse oblige" en dat kost geld.

Chateaubriand, de baron Louis en de graaf de Beugnot evenals Bertin de Vaux, directeur van "Le Journal Universel" waren gelogeed in het Hôtel de Flandre, gelegen aan de Drabstraat/Poel, een hotel dat in 1804 geopend was geworden. Chateaubriand scheen met zijn logement niet erg opgezet.

Een aantal onder de hooggeplaatste Franse vluchtelingen had onderdak gevonden bij partikulieren en adellijke families in de stad.

Volgens Voisin verbleven de meeste ministers en dignitarissen van de Kroon in woningen in de onmiddellijke omgeving van het Hotel d'Hane-Steenhuysse. De hertog en de hertogin van Angoulême vonden onderdak in het Hotel Schamp, ook Hotel de Lovendeghem genoemd, op de hoek van de Veldstraat en de Voldersstraat, daar waar enkele maanden voordien in 1814 de Amerikaanse delegatie op de vredesonderhandelingen tussen Engeland en Amerika (Vrede van Gent 24 december 1814) gelogeed had. De hertog de Duras woonde in de Voldersstraat bij Charles Hulin.

Wellington verbleef, wanneer hij in Gent was, in het Hotel Clemmen (thans het Museum Vander Haeghen) schuin tegenover het Hotel d'Hane-Steenhuysse. De ambassadeur van Engeland logeerde een tijd lang bij della Faille aan de Graslei.

De officieren van lagere rang kregen een bewijs waarmee ze dan op zoek konden gaan naar een logement. In een aantal gevallen kregen ze, tot hun verbazing, de beschikking over een kamer zonder veel meubilering. Ze wisten natuurlijk niet dat de herhaalde doortocht van troepen alhier, gedurende de jaren van Franse overheersing, er de burgers had toe aangezet "soldatenkamers" ter beschikking te houden die niet tot de beste van het huis behoorden en maar karig gemeubeld waren. Men kon bezwaarlijk spreken van "Chambres d'Amis".

De komst van de gevluichte Franse Koning was in werkelijkheid een goede zaak voor Gent. Er waren niet alleen de Fransen zelf, die hier in ballingschap verbleven, maar ook alles wat het Hof aantrok : een groot aantal bezoekers, vreemde gezagdragers, diplomaten en militairen. Mensen, die hun rang wilden houden, over middelen beschikten, goede sier maakten en aardig wat geld uitgaven. De Engelse militairen hadden het goed. Het pond werd uitgewisseld tegen 18 Fr en daarmee konden ze het, wat de voeding en de drank betreft uitstekend stellen. Men moet niet vergeten dat gedurende weken altijd nieuwe regimenten arriveerden.

Er werden dus in die dagen in Gent goede zaken gedaan. Maar niet enkel financieel waarde Gent er wel bij, het won ook aan faam en prestige in binnen- en buitenland.

Gent was Koninklijke Residentie geworden. Aan het Hof van Lodewijk XVIII sprak men over het Hotel d'Hane-Steenhuysse als over "Le Chateau Royal", benaming die werd overgenomen in officiële stukken die de koning tekende. "Le Nain couleur de rose" een blad van de Franse royalisten, dat tijdens de Honderd Dagen te Gent verscheen, schreef het volgende : "Depuis que Sa Majesté Très-Chrétienne a fait résidence à Gand, cette belle ville est devenue tout à coup un autre Paris. Nos jeunes militaires y ont apporté les usages, les goûts mêmes de la capitale, et je ne serais pas surpris qu'il se fit à Gand, pour le moins, autant d'aimables folies qu'à Paris.". Er zijn van die zaken en gewoonten, die in alle omstandigheden hun rechten behouden.

De Gentenaars konden in die dagen hun ogen volop de kost geven en hun nieuwsgierigheid ruimschoots bevredigen. Ze hadden nu ruim de gelegenheid om van meer nabij een kijk te nemen op het dagelijks leven van een koninklijke balling. Tot vlak voor de open ramen van het Hotel d'Hane-Steenhuysse gingen ze staan, niet enkel om "Vive Louis XVIII" te roepen of om hun sympathie te betuigen. Evenzeer om een glimp op te vangen van wat daar binnen gebeurde.

Ook Lodewijk XVIII had gemerkt hoe groot de nieuwsgierigheid was van de Gentse vrouwen en gaf enkele onder hen de toelating om de eetzaal te betreden en aldus getuige te zijn van wat de Koning at en hoe het er aan de rijk gedekte tafel, waaraan de Vorst en zijn gasten aanzaten, aan toe ging.

In de weelderige en prachtig ingerichte woning van graaf d'Hane-Steenhuysse bracht Lodewijk XVIII nochtans bange en kommervolle dagen door, onzeker als hij was over wat hem te wachten stond en wat zijn uiteindelijk lot zou zijn. Voor de tot onmacht herleide, hulpeloze Franse koning in ballingschap, wiens gezondheid daarenboven veel te wensen overliet - hij leed ook aan jicht - en over wie zich tenslotte niet zoveel mensen bekommerden, was het geen feestelijke uitstap, die tocht naar Gent maar een tragische episode temeer in een leven waarvan hij reeds drieëntwintig jaren in ballingschap had doorgebracht.

Hoe het allemaal zou eindigen, stond in die dagen nog niet vast. Alleen de afloop van de finale slag van Waterloo op 18 juni 1815 zou een beslissing brengen en voor Lodewijk XVIII, "un impotent caché au bord de la Lys" zoals Chateaubriand later zou schrijven, opnieuw de weg naar de Tuileries openstellen. Zo ver was men nu evenwel nog niet.

De Franse Koning wist zeer goed dat zijn lot in handen lag van de Europese Verbonden mogendheden, die het opnamen tegen Napoleon maar hij wist ook dat een overwinning van die Verbonden het leven zou kosten aan ontelbare Franse soldaten, die streden onder de vaandels van Napoleon. Toch bleef Lodewijk XVIII in die tragische omstandigheden een zekere waardigheid behouden. Er wordt van hem getuigd dat hij nooit afstand heeft gedaan van zijn protocolaire waardigheid en dat hij, oud, ziek en verdreven uit zijn

koninkrijk, toch stand heeft gehouden. Guizot legde later in zijn geschriften de nadruk op twee zaken die hem, in de persoon van Lodewijk XVIII bijgebleven waren : "l'impotence et la dignité du Roi".

Onder de Franse vluchtelingen bevond zich, zoals we reeds zegden, de beroemde Franse schrijver René de Chateaubriand die in zijn "Mémoires d'Outre-Tombe", een hartstochtelijk levensdagboek, enkele lezenswaardige bladzijden wijdde aan Gent en aan zijn verblijf alhier tijdens de Honderd Dagen. Chateaubriand, een romantieker, de grootste literaire schilder van zijn tijd, zoals hij vaak genoemd werd, schetste op de hem eigen wijze het karakter van onze stad en de sfeer die er in die dagen heerste.

Over de ongewone drukte ten allen kante schrijft hij : "la solitude accoutumée de Gand, était rendu plus sensible par la foule étrangère qui l'animait alors, et qui bientôt allait s'écouler. Des recrues belges et anglaises apprenaient l'exercice sur les places et sous les arbres des promenades; des canonniers, des fournisseurs, des dragons mettaient à terre des trains d'artillerie, des troupeaux de boeufs, des chevaux qui se débattaient en l'air tandis qu'on les descendait suspendus dans des sangles : des vivandières débarquaient avec les sacs, les enfants, les fusils de leurs maris; tout cela se rendait sans savoir pourquoi et sans y avoir la moindre intérêt, au grand rendez-vous de destruction que leur avait donné Bonaparte..."

Soms komt het beeld dat hij ophangt nogal verrassend over : "une grande ville presque sans habitants, des rues désertes, des canaux aussi déserts que ces rues... vingt-six îles formées par ces canaux, qui n'étaient pas ceux de Venise... les édifices de Gand me retraçaient ceux de Grenade, moins le ciel de la Vega..." Wie verwacht zo'n vergelijking?

Melancholische ziel ook, die graag aan het gewoel en aan een inhoudsloze omgeving ontsnapt en voor wie de literatuur een toevluchtsoord is geworden, zoekt Chateaubriand tijdens zijn verblijf in onze stad rust en verpozing in het begijnhof "ce petit univers de femmes voilées ou aguimpées, consacrées aux diverses oeuvres chrétiennes, région calme placée comme les syrtes africaines au bord des tempêtes..." en hij voegt er aan toe dat hij als auteur van de "Génie du Christianisme" er met veel bevalligheid ontvangen werd.

Chateaubriand heeft veel gereisd en veel meegemaakt en men voelt ook goed aan dat het iemand was die begrepen had dat zijn eeuw die van de verloren gegane illusies was.

Wanneer hij op zijn eentje wandelingen maakt in onze stad, duiken er plots herinneringen op aan zijn verblijf in Amerika : "les barques glissant sur d'étroits canaux... avaient l'air de voguer sur l'herbe; elles me rappelaient les canaux sauvages dans les marais à folle avoine du Missouri..."

Counson deed in 1909 voor de "Société d'Histoire et d'Archéologie de Gand" een mededeling over "Chateaubriand à Gand" en over de wijze waarop laatstgenoemde, tijdens zijn verblijf alhier, de trekken van onze stad vastlegde en hij

besluit : "toujours poète, il ne se soucie point d'objectivité; il ne s'intéresse pas au paysage même, encore qu'il le voie; les souvenirs et les préjugés bourdonnent dans sa tête; il se compare aux femmes de Gand qui regardent dans leurs miroirs penchés; lui, dans l'univers, ne voit que lui-même. Son paysage est bien, suivant le mot d'Amiel, un état d'âme. Ses descriptions sont l'écho harmonieux de son coeur aigri et de ses lectures nombreuses, retenues grâce à une mémoire dont il a fait lui-même l'éloge".

Het oordeel van Counson over Chateaubriand is nogal streng. We wensen er ons hier niet over uit te spreken en maken er enkel melding van omdat het betrekking heeft op de relatie "Gent-Chateaubriand". Het neemt ook niet weg dat de Franse schrijver zijn deel gehad heeft in het geheel van de bladzijden, die door beroemde letterkundigen aan Gent gewijd werden en die, zoals V. Fris ze betitelde, de "Laus Gandae" hebben bezongen. Daarbij komt dat Chateaubriand een rechtstreekse getuige is geweest van wat zich in d'Hane-Steenhuuse en in de middens van de Franse vluchtelingen afspeelde, niet alleen als schrijver maar ook omdat hij er zelf politiek deel aan had.

Spijts de moeilijke en onrustige tijden had Lodewijk XVIII toch een goede eetlust en werd er goed getafeld en lekker gegeten, niet enkel in d'Hane-Steenhuuse maar ook elders in de stad, in de hotels en eetgelegenheden en niet in het minst bij de vooraanstaande families waar Franse vluchtelingen te gast waren.

Het gebeurde ook dat men een tochtje maakte naar het Strop bvb. waar men dan een stukje gebakken vis ging verorberen. Laten we opnieuw Chateaubriand aan het woord : "on pêche dans les rivières de Gand un poisson blanc fort délicat; nous allions, tutti quanti, manger ce bon poisson dans une guinguette (au Strop) en attendant les batailles et la fin des empires...". Ter verduidelijking : men at er gebakken blieken.

Dat de gastronomie in die dagen hoogtij vierde, moge ook nog blijken uit een ander getuigenis van Chateaubriand, die er melding van maakt dat hij herhaaldelijk uitgenodigd werd op feestmalen bij de familie d'Ops (d'Hoop) en ook bij een zekere Coppens, alwaar hij aanzat op een gala, dat duurde van 1 uur in de namiddag tot 8 uur 's avonds en uit negen gangen bestond : "on commença par les confitures et l'on finit par les côtelettes". Counson, waarover we het al eerder hadden, acht de beschrijving van dat eetmaal door Chateaubriand nogal grotesk. Hij voegt eraan toe dat die bladzijde misschien niet vreemd is aan de reputatie van gulzigheid die Gent en de Vlamingen meekrijgen in "Aymerillot" en de "Légende des Siècles" van Victor Hugo.

Het mag gezegd dat de plaatselijke keuken veel bijval kende en naar waarde geschat werd door de "emigrees" en de vreemdelingen, die hier vertoefden. Niet alleen de met wijnsaus bereide vis, ook de Gentse worsten kregen veel lof en de smakelijke vleespasteien bij het ontbijt genoten grote bijval.

Men had nog tijd en oog voor de geneugten van het leven en onder de Franse

vluchtelingen, die hier verbleven, waren er een aantal die zich geen al te grote zorgen maakten. Zo de jonge hertog van Berry, door Lodewijk XVIII ook "Jean de Bry" genoemd, die het vrij goed stelde. Hij leidde een nogal zorgeloos en aangenaam leventje in Aalst waar het koninklijk Frans leger kantonneerde : 1587 man en wat paarden, soms smalend "l'armée royale d'Alost" genoemd. Maar de hertog kwam wel iedere dag naar Gent en zat tegenover de Franse Koning aan de goed voorziene tafel.

In de Veldstraat waren sommige Gentse jongeren moeilijk op afstand te houden en het was niet speciaal uit genegenheid voor de Koning dat ze voor de open ramen van het Hotel d'Hane-Steenhuys gingen staan. Ze begonnen integendeel allerlei opmerkingen te maken over het eten. Ze telden de flessen die op tafel kwamen, de glazen en de gerechten, zodat het voor de Vorst en zijn gasten toch een beetje te ver ging. De "open-deur" van die tijd had voor het koninklijk protocol eerder vervelende gevolgen en men ging voortaan de tafel dekken in een ander salon dat niet aan de straat gelegen was.

De Gentse humor was nooit ver weg maar altijd present, zo bvb wanneer onze stadsgenoten, doelend op de bange en moeilijke situatie waarin Louis XVIII zich bevond, met een goed gevonden woordspeling spraken over "Lowie die Zwiet".

Er waren ook hekeldichten en gelegenheidsrijmpjes van allerlei aard, ingegeven door de gebeurtenissen, die de ronde deden.

De Gentse pers deed haar duit in het zakje en Fr. De Potter maakt er melding van dat de Gentse pers meer dan eens kraakte onder het drukken van satires, zinspelend op de omstandigheden van de dag. Hij geeft als voorbeeld een "ORAISON DOMINICALE", die onder de hovelingen en partijgangsters van de Bourbons verspreid werd en die als volgt luidde :

"ORAISON DOMINICALE"

Notre père qui êtes à Gand. Que votre nom soit assuré. Que votre règne nous arrive. Que votre volonté soit faite en France comme ailleurs. Rendez-nous notre pain quotidien. Pardonnez-nous nos offenses comme nous pardonnons à l'armée de vous avoir outragé. Et ne nous laissez succomber sous la tyrannie du brigand. Mais délivrez-nous de son exécration. Ainsi soit-il.

VIVE LE ROI

Er werden natuurlijk ook rijmen verspreid waarin Napoleon ongenadig werd aangepakt, zoals dat het geval was in "AUTRE RECETTE" en in "LE TIGRE CORSE". In dat laatste werd Napoleon "assassin par calcul et par plaisir barbare" genoemd.

Maar ook de toestand waarin Lodewijk XVIII zich bevond was het voorwerp van ironie en naar aanleiding van zijn ballingschap in Gent, sprak men over "Le Roi sans Royaume".

Chateaubriand schetst de situatie als volgt : "l'Empire de ce grand monarque

consistait en une maison du Royaume des Pays-Bas, laquelle maison était située dans une ville qui, bien que ville natale de Charles-Quint, avait été le chef-lieu d'une préfecture de Bonaparte. Ces noms font entre eux un assez bon nombre d'évènements et de siècles..."

Toch waren er ook lichtpunten. Arthur Wellesley, hertog van Wellington, was begin april in Gent aangekomen. Hij logeerde, zoals we reeds zegden, in het Hotel Clemmen en pleegde geregeld overleg met de Koning. Wellington speelde tijdens de Honderd Dagen een zeer belangrijke rol en bracht voor de Franse Vorst geruststellende boodschappen. Het is nogmaals Chateaubriand die schrijft dat Lodewijk XVIII, wanneer hij tijdens zijn uitstapjes in de stad soms Wellington ontmoette, in het voorbijgaan naar deze laatste een vriendelijke beweging maakte ten titel van bescherming... Zoete ironie want op dat ogenblik had Lodewijk XVIII meer bescherming nodig dan Wellington.

De toestand van de Franse Koning was verre van schitterend en dat men in heel de situatie en haar verloop niet erg gerust was, moge blijken uit het feit dat, onder leiding van de Engelsen, versterkingen werden opgeworpen voor het geval dat Napoleon naar hier zou oprukken. Men was gereed om in een paar uur tijds de omtrek van onze stad onder water te zetten.

Chateaubriand was er niet gerust in : "mille chevaux, détachés de l'armée française, nous auraient enlevés en quelques heures. Les fortifications de Gand étaient démolies, l'enceinte qui reste eût été d'autant plus facilement forcée que la population belge ne nous était pas favorable". En hij voegt eraan toe dat, wat hij reeds eerder in de Tuileries had meegemaakt, zich herhaalde : in het geheim maakte men het rijtuig van de Koning klaar : de paarden waren al besteld...

Die zienswijze van Chateaubriand over de houding van de plaatselijke bevolking kontrasteert toch nogal met de verklaringen uit andere bronnen volgens dewelke de Fransen hier met zoveel geestdrift onthaald werden en van de Gentenaars geen slechte indruk zouden meedragen.

In het Hotel d'Hane-Steenhuysse was er vanzelfsprekend voortdurend druk politiek overleg. De Koning beraadslaagde regelmatig met zijn raadslieden en met zijn ministers : de Jaucourt, die het interim waarnam op Buitenlandse Zaken; Louis, Minister van Financiën; Beugnot van Marine; Clarke, Minister van Oorlog; de Lally-Tollendal; de Chateaubriand; d'Ambray, Kanselier van Frankrijk; d'Anglès, en de Blacas d'Aulps van het Huis van de Koning.

De Ministers vergaderden, wisselden van gedachte, legden rapporten neer, ontleedden de toestand, hielden soms lange en vervelende monologen maar het had toch allemaal niet zoveel belang want tenslotte waren zij Ministers zonder land en zonder Koninkrijk. De beslissingen, die moesten vallen, waren niet van politieke maar van militaire aard en die lagen in andere handen.

De Minister van Financiën had wel kopzorgen want het verblijf van de Koning en van zijn gevolg te Gent kostte geld, veel geld, miljoenen, en er rezen ernstige problemen aan die kant. Men verweet de Minister niet voldoende

voorzorgen te hebben genomen, wat betreft de nodige financies, op het ogenblik dat men Parijs had verlaten.

Er was in d'Hane-Steenhuysse ook drukke diplomatieke activiteit want verschillende Europese Vorsten hadden hun vertegenwoordigers in Gent : Sir Charles Stuart, na Lord Fitzroy-Somerset voor Engeland; Fagel, gevolmachtigd Minister van Zijne Majesteit de Koning der Nederlanden; generaal Pozzo di Borgo, die de Keizer van Rusland vertegenwoordigde; graaf d'Aglié voor Sardinië; de Vincent voor Oostenrijk, Goltz voor Pruisen; de Waltersdorf, Minister van Denemarken en de Signeul, Zaakgelastigde van Zweden.

De Russische generaal Driessen had begin april aan Lodewijk XVIII een eigenhandig schrijven van de Tsaar overhandigd waarin deze zijn volledige steun toezegde aan de Franse Vorst. De diplomatieke contacten, waarover ook de "Gazette van Gend" verslag uitbracht, waren zeer belangrijk en de Franse Koning wist zeer goed dat aan de steun van die kant verder moest gewerkt worden.

Het is duidelijk dat de Franse Vorst, die zich in zijn Gents toevluchtsoord politiek toch in een geïsoleerde positie bevond, zeer goed begreep dat er iets moest ondernomen worden om dat isolement te doorbreken, terug op het voorplan te komen, het contact met Frankrijk, met de Fransen zelf en met de Europese hoofdsteden te verzekeren en zijn doelstellingen en inzichten voor de toekomst bekend te maken.

De "Journal de Gand" speelde in zekere mate de rol van spreekbuis van het Hof van de Franse Koning, publiceerde trouwens ook officiële berichten en mededelingen van het Hof. Ook de "Gazette van Gend" was gunstig gestemd tegenover de Franse Koning en liet sympathie blijken. Maar dat alles volstond niet voor Lodewijk XVIII. Die wilde een orgaan dat volledig ten zijnen dienste stond. Hij besloot dan ook tot het uitgeven van een nieuw blad.

Zo wordt dan in Gent, na heel wat overleg, in de loop van de maand april 1815, op kosten van het Hof, "Le Moniteur Universel" uitgegeven, die een internationale verspreiding zou kennen.

Er kwamen van "Le Moniteur Universel" of "Le Journal Universel" in totaal 20 nummers uit.

Het blad verscheen op dinsdag en vrijdag, één enkele keer op een woensdag en tweemaal op een zaterdag. Het eerste nummer dat "Le Moniteur Universel" heette, zag het licht op 14 april 1815; de andere droegen als titel "Le Journal Universel". Het laatste nummer was gedateerd 21 juni 1815 en kwam dus van de persen drie dagen na de slag van Waterloo en daags voor de terugkeer van Lodewijk XVIII naar Frankrijk.

Het blad verscheen op vier bladzijden en kostte 12 Fr voor een abonnement van een trimester. Het werd gedrukt bij "J.N. Houdin, rue de la Catalogne à Gand".

Die J.N. Houdin, geboren in Frankrijk (te Blois) was werkzaam op het kantoor

ORDONNANCES DU ROI.

LOUIS, par la grâce de Dieu, Roi de France et de Navarre.

A tous ceux qui les présentes verront, salut. Considérant l'urgence des circonstances et le devoir qu'elles nous imposent d'exercer dans toute leur étendue les droits de notre puissance royale, conformément à l'article 14 de la Charte constitutionnelle.

Aurons ordonné, et ordonnons ce qui suit:

Art. 1. Le roi est défendu à tous nos sujets, qui se trouveraient momentanément sous la domination de Napoléon Buonaparte, de prier un gouvernement dit impérial aucune espèce d'impôt direct ou indirect, sous quelque dénomination que ce soit, à quelque époque que cet impôt ait été établi, soit qu'il l'ait été légalement par le concours des deux Chambres et de notre autorité, ou par tout autre corps politique illégalement convoqué, ou par la violence d'une autorité arbitraire soit civile, soit militaire.

2. Il est également défendu à tous préfets, inspecteurs des finances, receveurs-généraux et particuliers, payeurs, directeurs des contributions directes et indirectes, des douanes et de l'enseignement, et généralement à tous les comptables dépendant du ministère des finances, de verser les fonds qu'ils pourraient lever ou avoir en main dans les caisses dites impériales. Les agens ci-dessus dénommés qui, ayant eu connaissance de notre présente ordonnance, auraient négligé de s'y conformer, perdront les cautionnements qu'ils pourraient avoir fournis, et seront tenus de payer une seconde fois à notre trésor les fonds livrés par eux à Napoléon Buonaparte: déclarant nuls et de nul effet, à l'égard de ces agens, toutes quittances et reçus délivrés par les autorités du gouvernement dit impérial.

3. Les ventes de bois et de biens communaux, autorisées par le dernier budget, sont suspendues dans les départements envahis par Napoléon Buonaparte. Toutes celles qui seraient faites à ce sujet postérieurement à la date de ladite ordonnance, sont déclarées nulles et non avenues.

4. Dans les provinces où la trahison de quelques corps de l'armée, et la tyrannie de Napoléon Buonaparte n'ont point encore opprimé les agens de l'autorité royale, on suivra pour le versement de l'impôt l'instruction de notre ministère des finances, en date du 12 de ce mois.

5. Nos ministres secrétaires-d'état des finances et de notre maison sont chargés, chacun en ce qui le concerne, de l'exécution de la présente ordonnance. Donné à Lille, le vingt-troisième jour du mois de mars de l'an de grâce mil huit cent quinze, et de notre règne le vingtième.

Signé, LOUIS.

Et plus bas par le Roi, Signé, BLACAS-D'ARLES.

Pour copie conforme: Le ministre et secrétaire-d'état de la Maison de Roi, Signé, BLACAS-D'ARLES.

LOUIS, par la grâce de Dieu, Roi de France et de Navarre.

A tous ceux qui les présentes verront, salut. La trahison de presque tous les corps de l'armée destinée à défendre la patrie, rendant indispensable de changer entièrement les mesures que nous avions cru devoir prendre.

Volant présents de nouveaux malheurs dont nos peuples sont menacés par la présence de Napoléon Buonaparte sur le territoire français; Considérant que la conscription a été abolie par le 12. article de la Charte constitutionnelle, et que le recrutement de l'armée de terre et de mer n'a été encore déterminé par une loi; Vu l'article 14 de la dite Charte, qui met à notre disposition toutes les forces de terre et de mer;

Considérant que par le même article de la Charte, il nous appartient de faire et de publier les ordonnances et les réglemens nécessaires à la sûreté de notre royaume; que nous avons été solennellement invités par la Chambre des Pairs et par la Chambre des Députés des départements, dans leur adresse du 17 de ce mois, à faire usage de cette autorité dans toute son étendue;

Considérant enfin qu'à tous les pouvoirs dont nous investissons dans les temps ordinaires notre

titre royal et la Charte constitutionnelle, viennent se réunir, dans une crise d'épouvante, tous ceux que le danger, la confiance, la volonté de la nation et le vœu exprimé par ses représentans nous imposent le devoir d'exercer.

A ces causes, nous avons ordonné et ordonnons ce qui suit:

Art. 1. Le roi est défendu à tout français, soit qu'il ait fait précédemment partie de nos troupes, soit qu'il n'ait point servi, d'adhérer à aucune prétendue loi de conscription, de recrutement ou à tout ordre illégal quelconque qui émanerait de Napoléon Buonaparte; de tous corps ou autorités politiques, civils et militaires qu'il pourrait appeler ou établir, ou qui lui seraient obéi depuis le 1. mars 1815, ou obéiraient à l'avenir.

2. Il est pareillement défendu à tous gouverneurs, et aux officiers-généraux commandans dans nos divisions militaires et dans les départemens de notre royaume, aux officiers de notre gendarmerie royale, et à tout gendarme qui en fait partie, à tout colonel, major ou chef de corps, comme aussi à tous nos amiraux et autres officiers de notre marine royale, aux préfets maritimes et aux commandans de nos ports et arsenaux, à tous préfets, sous-préfets, maires ou adjoints de maire, d'exécuter ou de faire exécuter aucune des prétendues lois de conscription, ou de recrutement, ou aucun des actes ou ordres illégaux, mentionnés dans l'article précédent.

3. Tout français qui on voudrait contraindre à s'engager sous les drapeaux de Napoléon Buonaparte, est autorisé par nous à s'y soustraire, même à main-armée.

4. Tout gouverneur ou officier-général commandant dans nos divisions militaires, ou dans les départemens de notre royaume, tout colonel, major ou chef de corps, tout commandant de nos places, forteresses ou postes de guerre, tout officier de nos corps royaux du génie et de l'artillerie, tout amiral, vice-amiral, ou autre officier de notre marine royale, préfet maritime et commandant de nos ports ou arsenaux, qui, au mépris du serment qu'il nous a prêté, aurait adhéré au parti de Napoléon Buonaparte, sera destitué, privé de toute solde d'activité ou pension de retraite pour l'avenir, à moins qu'après avoir eu connaissance de notre présente ordonnance, il ne rentre à l'instant dans son devoir envers nous.

5. Nous honorons par la présente ordonnance tous officiers et soldats de corps de terre et de mer qui, entraînés par des chefs qui nous ont trahi, auraient participé à la révolte et passé momentanément sous le commandement de Napoléon Buonaparte, ou de ses adhérens, et nous ordonnons à ces diis officiers et soldats de se rendre sur-le-champ dans leurs foyers.

6. Nos ministres de la guerre et de l'intérieur, sont chargés, chacun en ce qui le concerne, de l'exécution de la présente ordonnance.

Donné à Lille, le vingt-troisième jour du mois de mars de l'an de grâce mil huit cent quinze, et de notre règne le vingtième.

Signé, LOUIS.

Et plus bas par le Roi, En l'absence du ministre secrétaire-d'état de la guerre, Le ministre-d'état, Signé, FRANÇOIS DE JACQUOIX.

Pour copie conforme: Le ministre secrétaire-d'état de la guerre, Signé, le duc DE FELZAC.

Protestation de Mr. Lainé, président de la Chambre des Députés.

AU NOM DE LA NATION FRANÇAISE, et comme président de la Chambre des Représentans, je déclare protester contre tout décret par lequel l'opposant de la France prétend prononcer la dissolution des Chambres. En conséquence, je déclare que tous les propriétaires sont dispensés de payer des contributions aux agens de Napoléon Buonaparte, et que toutes les familles doivent se garder de fournir, par voie de conscription ou de recrutement quelconque, des hommes pour sa force armée. Puisqu'on attend d'une manière aussi outrageante aux droits et à la liberté des Français, il est de leur devoir de maintenir individuellement leurs droits; depuis longtemps dégoûtés de leur serment envers Napoléon Buonaparte, et liés par leurs vœux et

leurs sermens à la Patrie et au Roi; ils se conviendront d'opposer aux yeux des nations et de la postérité, s'ils n'assient pas des moyens qui sont au pouvoir de chaque individu. L'histoire, en conservant une reconnaissance éternelle pour les hommes qui, dans tous les pays libres, ont refusé tout secours à la tyrannie, couvre de son mépris les citoyens qui oublient assez leur dignité d'hommes, pour se soumettre à des misérables agens. C'est dans la persuasion que les français sont assez convaincus de leurs droits, pour s'imposer le devoir sacré de les défendre, que je fais publier la présente protestation, qui, en nom des honorables collègues que je préside, et de la France qu'ils représentent, sera déposée dans des archives, à l'abri des atteintes du tyran, pour y avoir recours au besoin. Bordeaux; ce 28 mars 1815. Signé LAINÉ.

Déclaration du même.

Comme le duc d'Utrante, se disent ministre de la police, m'outrage assez pour me faire dire que je peux rester en silence à Bordeaux et vaquer aux travaux de ma profession, je déclare que si son maître et ses odieux agens ne me respectent pas assez pour me faire mourir pour mon pays, je les enlève pour leur rendre leurs outrages avés. Qu'ils sachent qu'après avoir lu le 10 mars, dans la salle des séances, la proclamation du Roi, ma réponse ont les soldats de Buonaparte entrés dans Paris, je suis venu dans le pays qui m'a déposé; que j'y suis à mon poste, sous les ordres de madame la duchesse d'Angoulême, occupé à conserver l'honneur et la liberté d'une partie de la France, en attendant que le reste soit délivré de la plus honteuse tyrannie qui ait jamais menacé un grand peuple. Non, je ne serai jamais soumis à Napoléon Buonaparte; et celui qui a été honoré de la qualité de chef des représentans de la France, aspire à l'honneur d'être en son pays la première victime de l'ennemi du Roi, de la patrie et de la liberté, si, ce qui n'arrivera pas, il était réduit à l'impuissance de la défendre. Signé LAINÉ.

Rélation des événemens qui se sont passés avant et depuis le 30 mars 1815.

Une catastrophe aussi funeste qu'attendue vient de frapper l'Europe d'étonnement. Un Roi qu'environnent la confiance et l'amour de son peuple, s'est vu forcé de quitter sa capitale et bientôt après ses Etats avahis par l'honneur dont le nom ne rappelle que des calamités et des crimes; et la France, de l'état de paix et de prospérité qui lui avait été rendu, a été, en moins de trois semaines, replongée dans l'abîme de malheur qu'elle croyait fermé. Il est important de faire connaître par quelle progression de causes irréversibles la trahison a pu enclancher, dans ces circonstances, la force publique et la volonté nationale.

Ce fut le 5 de mars que le Roi apprit, par une dépêche télégraphique, le débarquement de Buonaparte, à la tête de onze cents hommes, sur le territoire français. Cette entreprise pouvait être considérée sous deux points de vue différens: c'était le résultat d'un complot secondé par de vastes intelligences, ou l'acte d'un insensé à qui son ambition et la violence de son caractère, n'avaient pas permis de supporter plus longtemps un repos que lui laissait que l'opposition des remords. Dans cette double supposition, il était nécessaire de prendre les mesures que suggèrent la prudence et qu'aurait prescrites le plus imminent péril. Des ordres furent expédiés en toute hâte pour que les troupes se rassemblaient à Lyon. On recevait du commandant de Grenoble des avis satisfaisans; et le convulsié de la garnison d'Autun devait faire espérer que Buonaparte avait été trompé dans l'espoir d'adhérer à son parti les troupes du Roi. Dans le cas cependant où il est formé quelques intelligences, un corps placé à Lyon devait l'arrêter. Monsieur parut le 6 au matin pour prendre le commandement de ce corps et il fut suivi le lendemain par M. le duc d'Orléans.

Tous les marchands et généraux employés dans les départemens eurent ordre de se rendre dans leurs commandemens respectifs. Le maréchal Ney, qui commandait à Besançon et pouvait y secondes les opérations de Monsieur, vint prendre congé

van hypotheeken en richtte eind 1803 een drukkerij op te Gent. Zijn functies als ambtenaar beletten hem echter zaken te laten verschijnen onder zijn naam en daarom droegen de publicaties dan ook eerst de naam van Samuel Berthoud en Cie, daarna de naam van zijn vrouw.

J.N. Houdin, een toch nogal eigenaardig personage, had reeds onder het Keizerrijk bij privilege, verleend op naam van zijn vrouw, de toelating bekomen om een politiek blad uit te geven.

Het was ook hij die de "Journal de Gand" in het leven riep onder een hoofding "Politique, Commercial et Littéraire - Affiches, annonces et avis divers de Gand, département de l'Escaut".

J.N. Houdin had in die krant de lof van de keizerlijke regering gezongen maar na de gebeurtenissen van 1814 was hij een andere weg ingeslagen en in 1815 maakte hij zelfs van zijn "Journal de Gand" het officieus orgaan van de Franse Koning en van diens regering in ballingschap te Gent. Maar Lodewijk XVIII wou nog meer dan dat en zo kwam dan, zoals reeds hoger gezegd, "Le Moniteur Universel" tot stand en Lodewijk XVIII besliste dat J.N. Houdin, wiens diensten aldus beloond werden, het blad zou drukken.

Op 14 april 1815 verschijnt dan het eerste nummer onder de titel "Le Moniteur Universel". De benaming "Moniteur" dreigt echter verwarring te scheppen en moeilijkheden in het leven te roepen met de regering van het Koninkrijk der Nederlanden. Die protesteert bij monde van de Fagel, vertegenwoordiger van Koning Willem bij Lodewijk XVIII. Teneinde ieder misverstand uit de weg te helpen en tevens om het verschijnen van het blad te verzekeren, want anders staat er een verbod op, wordt onmiddellijk een wijziging van de titel doorgevoerd, zodat het vanaf 18 April "Le Journal Universel" heet.

Bestuurder van het blad was Louis Bertin, voorheen uitgever van de "Journal des Débats et Décrets". Redactieleden waren : Chateaubriand, de Jaucourt, de Blacas, de Lally-Tollendal, de Feltre. Die raad vergaderde met de Koning en stelde de artikelen vast die zouden verschijnen. Andere medewerkers waren : de Pradel, Beugnot, Eckstein (voor de bijdragen van staatkundige aard en van buitenlandse politiek), de Vaublanc, de Sèze, Guizot en Mme de Damas. Er zitten heel wat vermaarde pennen bij en dat is natuurlijk geen toeval.

Er verschenen in het blad : ordonnances, proclamaties, officiële mededelingen naast bijdragen van politieke aard. Er kwamen in het blad ook stemmen uit Frankrijk zelf aan bod over de toestand aldaar onder Napoleon sinds diens terugkeer.

Ook de diplomatieke activiteit van het Hof werd uitvoerig behandeld en er was een uitgebreide buitenlandse berichtgeving uit de verschillende Europese hoofdsteden.

Het blad werd vrij gunstig onthaald in de koningsgezinde kringen; ook op de buitenlandse diplomatieke posten. Wat echter niet belet dat er van bepaalde zijden ook kritiek kwam op de inhoud en dat was o.m. het geval met Talleyrand.

"Le Journal Universel" wilde een tegengewicht zijn voor wat verscheen in de Parijse bladen onder Napoleon en trok dan ook in scherpe bewoordingen van leer tegen Buonaparte "l'usurpateur". Napoleon replikeerde op zijn beurt in de Parijse Moniteur en sprak smalend over Lodewijk XVIII die hij "le roi de Lille et de Gand" noemde.

Er komen in de serie van twintig nummers van "Le Journal Universel" enkele zaken voor die het vermelden waard zijn.

Zo bevatte "Le Moniteur Universel" van 14 april de ordonnanties van Rijsel van 23 maart 1815 waarvan de eerste aan de Fransen, die onder het bewind van Napoleon leefden, verbod oplegde om ook maar enige rechtstreekse of onrechtstreekse belasting te betalen, terwijl de tweede ordonnantie hen verbood te gehoorzamen aan elke conscriptiewet van Napoleon.

In hetzelfde nummer van 14 april en ook in de daarop volgende werd uitvoerig aandacht besteed aan het onderzoek van de opmerkingen, op 4 april in Parijs gepubliceerd over de Verklaring van het Congres van Wenen. Van historisch standpunt uit een belangrijk stuk maar waarop in het kader van onderhavige bijdrage niet kan worden ingegaan.

Lezenswaardig is eveneens in "Le Journal Universel" van 5 mei de verklaring van Lodewijk XVIII van 2 mei 1815 waarbij deze in vrij emotionele termen de Fransen oproept om zich rond hem te scharen in de strijd tegen Napoleon en om het tijdperk van algemene verzoening te bespoedigen door de bestraffing van de man, die zoveel ellende veroorzaakte, Napoleon Buonaparte.

Het zal wel niet verbazen wanneer we zeggen dat Chateaubriand in de redactieraad van "Le Journal Universel" een belangrijke rol speelde, omwille van zijn talent als schrijver natuurlijk maar ook omwille van zijn politiek temperament.

In het nummer van 12 mei verscheen een stuk getiteld : "Rapport sur l'état de la France, fait au Roi dans son conseil, par le Vicomte de Chateaubriand, ministre plénipotentiaire de sa Majesté Très Chrétienne près la Cour de Suède". Het gaat om een uitvoerige analyse van de toestand in Frankrijk, met aanduiding van vergissingen en verantwoordelijkheden waarin Napoleon zwaar op de korrel wordt genomen maar waarin toch ook gewezen wordt op sommige fouten van Lodewijk XVIII. Een dokument, dat heel wat inkt deed vloeien en dat ook de wrevel opwekte van Napoleon.

Evenals de "Gazette van Gend" maakte ook "Le Journal Universel" herhaaldelijk melding van de gevoelens van de Gentse bevolking ten overstaan van de Franse Koning en benadrukte het blad steeds de sympathie waarmede de Gentenaars Lodewijk XVIII bejegenden en de erkentelijkheid van deze laatste uit dien hoofde. Het gebeurde soms met heel wat literaire zwier maar toch ook met enige overdrijving, luister maar : "Sa Majesté se montre rarement en public mais elle n'y parait jamais sans attirer sur ses pas une foule empressée. Les citoyens de cette grande ville, sujets d'un souverain également respecté,

également digne de l'être, n'en admirent que davantage les royales et touchantes vertus dont le caractère ne peut se méconnaître dans les traits de Louis XVIII". In één zin, veel lof voor de Gentse bevolking, voor Lodewijk XVIII in hoogst eigen persoon maar ook voor Koning Willem der Nederlanden. Wel heel diplomatisch dat laatste want, zoals we er reeds op wezen, stond Willem niet zo gunstig tegenover de gevluichte Franse Vorst die in Gent verbleef en voelde hij niet veel voor die Franse aanwezigheid.

Een beetje in tegenspraak met die "Sa Majesté se montre rarement en public" zijn elders in "Le Journal Universel" de vermeldingen van de uitstapjes die Lodewijk XVIII gewoontegetrouw maakte in de stad tot zelfs naar het Strop om er een stukje gebakken vis te gaan eten.

De lezer van het blad werd er ook van op de hoogte gehouden wanneer de Koning, vergezeld van officieren en hovelingen per koets naar de kathedraal was getrokken om er mis te horen. Was hij door ongesteldheid weerhouden om zich te verplaatsen - een jichtaanval - dan werd de mis opgedragen in het Hotel d'Hane-Steenhuysen zelf.

Het blad bracht ook verslag uit over de gebeurtenissen van de dag en over troepenbewegingen. Zo maakte het nummer van 10 juni er melding van dat in Gent Engelse troepen waren ingekwartierd die voordien in Amerika verbleven en deel uitmaakten van de divisie die gestreden had in Louisiana.

De aanwezigheid van vreemde legereenheden, vooral Engelse, meestal van Oostende komend waar ze bij laag tij aan land waren gezet, wekte vanzelfsprekend de nieuwsgierigheid en interesse op van de Gentenaars. Zo gingen ze ook kijken naar de "Entrepôt" aan de Coupure waar twintig stukken geschut met hun munitie aangekomen waren die daarna op de vestingen in stelling werden gebracht.

Op 26 mei werden de Engelse eenheden, ter sterkte van 12.000 man evenals Hannoveraanse regimenten samengebracht, die zich in beweging zetten naar de grens. Ze werden hier gevolgd door andere regimenten die, muziek op kop, de stad binnentrokken.

Het spektakel van die duizenden soldaten in kleurrijke uniformen, die in de stad defileerden en door Wellington werden geschouwd bracht veel volk op de been en veroorzaakte een ongewone toeloop, in die mate zelfs dat het stadsbestuur maatregelen moest treffen om er voor te zorgen dat het niet allemaal uit de hand zou lopen en dan in der haast de burgerwacht herinrichtte.

Inmiddels waren de militaire operaties in een definitief stadium getreden en in "Le Journal Universel" van 21 juni vinden we het relaas van de manier waarop Gent de laatste dagen en uren beleefde die aan de beslissende slag van Waterloo van 18 juni voorafgingen.

Gent bood, volgens de krant, gedurende vier dagen een ongewoon en ontroerend schouwspel. De ongeruste bevolking was samengestroomd onder de vensters van het verblijf van de Franse Koning in de Veldstraat en ze scheen

haar eigen lot te binden aan dat van de Vorst. Wanneer ongunstige berichten binnenliepen, was ze duidelijk teneergslagen maar telkens een succes aangekondigd werd, juichte ze onmiddellijk de Koning toe. "Il n'y a point de marque d'intérêt" zo schrijft het blad "que les Gantois n'aient donné dans ce moment aux Français royalistes, envers lesquels ils exercent depuis trois mois la plus noble et la plus généreuse hospitalité".

Dat zelfde nummer van "Le Journal Universel" van 21 juni 1815, dat ook het laatste was dat verscheen, bevatte de opeenvolgende bulletins die binnenliepen over de militaire gebeurtenissen tot en met de nederlaag van Napoleon in Waterloo op 18 juni. Ze geven een zeer goed overzicht van de voornaamste feiten en momenten.

Iets anders is wat er zich in die dagen in en rond het Hotel d'Hane-Steenhuysse afspeelde. De waarheid is dat de laatste dagen vóór de beslissende slag van Waterloo, er waren van ontmoediging, verslagenheid en van voorbereiding op het ergste.

De 16de en de 17de juni doen de meest alarmerende geruchten de ronde. Sommige van de Franse "émigrés" denken eraan hun pakken te maken. De Koning zelf blijft uiterlijk kalm. Hij verklaart dat hij niet weggaat en in Gent blijft en hij voegt er aan toe "Que ceux qui ont peur, partent...". Het komt wel hard aan.

De 17de stijgt de spanning ten top. De graaf van Artois en de hertog van Berry komen van Brussel met slecht nieuws. Tumult ten allen kante. Er worden voorbereidingen getroffen voor de aftocht. Ook Chateaubriand staat klaar om te vertrekken : "J'enfermai le mouchoir de soie noire dont j'entortille ma tête la nuit dans mon flasque portefeuille de ministre de l'intérieur et je me mis à la disposition du prince avec ce document important des affaires de la légitimité". De ironie laat de Franse schrijver werkelijk nooit in de steek.

In de stad waait "un vent de folie". Velen uit de omgeving van de Franse Koning weten niet meer waarin of waaruit en zijn de kop kwijt. De nacht valt over een koninklijk verblijf in de Veldstraat waar angst en vertwijfeling heersen.

De 18de juni begint in een grauwe stemming; men gaat naar een hoogtepunt toe. In zijn "Mémoires d'Outre-Tombe" vertelt Chateaubriand dat hij op 18 juni rond de middag de stad langs de Brusselse Poort had verlaten om even te verpozen en een rustige wandeling te maken. Op iets meer dan een mijl buiten de stad hoorde hij in de verte een dof gerommel. Hij keek naar de betrokken hemel en vroeg zich af of hij niet beter naar Gent zou terugkeren uit voorzorg voor een opkomend onweer. Maar het gerommel hernam, nu eens kort, dan weer lang, met onregelmatige tussenpozen. Toen dacht Chateaubriand plots niet meer aan een onweer maar aan iets anders... en de opkomende zuiderwind bracht met zich het geluid van de artillerie... De grote slag, waarvan de echo's tot hem doordrongen, was begonnen : de slag waarvan hij op dat ogenblik nog

de naam niet kende maar die de slag van Waterloo was...

Zo hoorde Chateaubriand dus, naar zijn eigen zeggen, op een mijl buiten de Gentse stadspoort, het kanongebulder van de slag van Waterloo of dacht hij het toch te horen.

Chateaubriand moet dus wel een zeer scherp gehoor gehad hebben of was het misschien zijn fantasie die werkte of gaat het in de "Mémoires d'Outre-Tombe", die toch veel later geschreven werden, om een interpretatie achteraf. In ieder geval roept het relaas van de Franse schrijver het grootste voorbehoud op. Artilleristen van nu geloven niet dat Chateaubriand het geschut van die tijd, met de vuurkracht die het had, over een zo grote afstand kan gehoord hebben.

Over zijn wedervaren op 18 juni daar buiten de Brusselse Poort vertelt Chateaubriand nog dat, terwijl hij zich daar bevond, een koerier van de hertog van Berry die van Aalst kwam, langs daar passeerde. Chateaubriand ondervraagt de man en verneemt dat Napoleon daags voordien (op 17 juni dus) na een bloedige slag Brussel is binnengetrokken. De koerier voegt eraan toe dat men overtuigd is van de definitieve nederlaag van de geallieerde troepen en dat het bevel tot de terugtocht gegeven is.

Chateaubriand haast zich daarop terug naar Gent waar men de poorten sluit en vervoegt de Koning.

In d'Hane-Steenhuise heerst de grootste verslagenheid en vertwijfeling. Er volgen uren van ondraaglijke spanning. Alle hoop verzwindt. Men weet niet meer waar men aan toe is... tot in de nacht van 18 op 19 juni rond 1 uur een estafette aankomt die de waarheid herstelt en aan de Koning mededeelt dat Napoleon niet in Brussel is binnengetrokken en integendeel zelfs de slag van Waterloo heeft verloren.

Een boodschap van Pozzo di Borgo, gedagtekend van Brussel 5 uur 's morgens bevestigt later de melding van de koerier en brengt er de Koning van op de hoogte dat Wellington er Zijne Majesteit van inlicht dat de rivaal en de vijanden van Frankrijk verslagen werden.

De schrik en de spanning van de voorbije uren ruimen nu de plaats voor een uitbundige vreugde. De geallieerden hadden de zege behaald, Napoleon werd bij Waterloo verslagen.

In d'Hane-Steenhuise herademt men. De vreugde kan niet meer op. De Koning wordt nu ten allen kante geluk gewenst maar blijft zelf kalm. Ook buiten op straat gaat het gejuich op en Lodewijk XVIII verschijnt aan het venster om de menigte te groeten die hem wil zien.

Hoe reageerden de Gentenaars?

"Lorsque la victoire a été connue" zo schrijft "Le Journal Universel", "les transports du peuple ont éclaté avec une vivacité dont il y a peu d'exemples... le Roi cédant aux instances de la foule a paru à la fenêtre". Overall in de stad heerst er een uitbundige stemming, de mensen komen op straat, de klokken

luiden, een groot feest begint.

In de "Gazette van Gend" van donderdag 22 juni 1815 lezen we : "Zoo haest den volkomen zegeprael van den 18 dezer, waer van wy de voorlopige tydinge in het meeste deel onzer Gazetten van voorleden maendag hebben medege-deylt, dien dag ruchtbaer geworden was, quam de geheele bevolkinge dezer stad op de been, de blydschap was op ieders aenzicht te lezen, het overige van den dag verbeelde een algemeyn feest, en des avonds was er eene van de schoonste verlichtingen, die men sedert lange tyd had gezien".

"Tot dankzegginge over de gedenkweirdige gebeurtenisse" zo schrijft de "Gazette van Gend", "word heden middag in onze cathedrale kerke, onder het geluyd der triumphklokken, eenen plechtigen Te Deum gezongen, waer by de civile en militaire autoriteyten en eene overgrootte menigte inwoonders van alle classen tegenwoordig zyn".

Op de schitterend verlichte Kouter werd 's avonds een concert gegeven.

Het einde van het koninklijk verblijf in Gent was nu nabij. De "emigrees" zijn gehaast om terug te keren naar hun land. Ook Wellington dringt aan op een snelle terugkeer van Lodewijk XVIII naar Frankrijk. De voorbereidselen verlopen in een zenuwachtige sfeer. De Minister van Financiën van Lodewijk XVIII zit met zorgen, het hele avontuur van de Franse Vorst en zijn gevolg heeft meer dan zes miljoen gekost.

Vooraleer de terugkeer aan te vatten moeten eerst nog een aantal plichtplegingen worden vervuld.

De avond van 21 juni bood de Koning een galadiner aan waarop hij officieel afscheid nam van graaf d'Hane-Steenhuysse en in vriendelijke bewoordingen maar ook met diepe erkentelijkheid dankte voor de gulle gastvrijheid die hij gedurende bijna drie maanden genoten had. De Vorst overhandigde aan de graaf als aandenken een gouden tabaksdoos, versierd met briljanten en voorzien van zijn naamcijfer en de kroon in fijn gesteente.

Aan de burgemeester stelde de Koning een som geld ter hand, te verdelen onder de armen en de behoeftigen. De leden van het dienstpersioneel, die gedurende zijn verblijf in Gent aan zijn persoon verbonden waren, kregen een pensioen van 500 Fr.

Er komen later vanuit Parijs nog andere geschenken van Lodewijk XVIII voor graaf d'Hane-Steenhuysse : een zilveren tafelstel met het familiewapen van graaf d'Hane-Steenhuysse en een tafelstel in porselein. De Franse Vorst liet de graaf ook nog een eigenhandig schrijven geworden, gedateerd van 28 juli 1815, waarbij hij nogmaals zijn dank betuigde voor de zorgen, de attentievolle gastvrijheid en de belangstelling waarvan hij, tijdens zijn verblijf in Gent, zoveel bewijzen had ontvangen.

De Franse Koning verlaat Gent op 22 juni.

In de "Gazette van Gend" van 22 juni lezen we : "den koning is deze voormiddag om elf uren vertrokken, om zig over Geeraerdsbergen naer Bergen in

Henegauw te begeven, en om vervolgens zyn koninkryk te naederen, alwaer hy niet lang zal wachten van binnen te treden".

Het werd nu veel rustiger in het statige Hotel d'Hane-Steenhuysse. Een stuk Europese geschiedenis was geschreven waarvan zich in Gent fragmenten hadden afgespeeld. Het had gedurende bijna drie maanden gastvrijheid verleend aan de gevluchte Franse Koning, die ook wel eens "Le Roi de Gand" werd genoemd.

Gent kreeg in die Juni-dagen echter ook nog een ander en droevig spektakel te aanschouwen.

Nog vooraleer hij vertrok had de Franse Koning aan generaal graaf de Dillon te Brussel bevelen overgemaakt om aan de Franse gekwetsten alle mogelijke hulp te verstrekken.

Na de slag van Waterloo trokken duizenden gevangen soldaten van het verslagen leger van Napoleon door onze stad. Ze waren op weg naar Engeland waar ze heengebracht werden. Op 26 juni zouden het er al acht duizend geweest zijn, toegetakeld en haveloos. De overblijfselen van een groot leger dat overwonnen werd, de overlevenden van een genadeloze veldslag.

De talrijke gekwetsten, die hulp en bijstand vergden, werden ondergebracht in gelegenheidshospitalen, ingericht door Dokter Kluyskens. Om hen te helpen werd een inschrijvingslijst geopend die op korte tijd heel wat geld opracht terwijl ook van alle kanten klederen en beddegoed aangevoerd werden. Gent was getuige van de menselijke ellende die de geweldige schok tussen de legers in Waterloo met zich had gebracht.

Er werden in de grote schouwburg en in de Parnassus voorstellingen gegeven ten voordele van de oorlogsslachtoffers en de harmonie St.-Cecilia gaf in juni 1815 in de Waux-hall aan de Coupure een concert ten bate van de gewonden van de slag van Waterloo.

Vermelden we hier terloops ook nog dat P.J. Goetghebuer, kort na de slag van Waterloo, het slagveld bezocht en dat hij als eerste een overzicht tekende van het strijdtoneel.

Er kwam ook voor Gent een einde aan de episode van de Honderd Dagen. Er had zich binnen de muren van onze stad een drukke activiteit ontwikkeld die haar naam, haar prestige en haar bevolking ten goede was gekomen. Heel wat vreemde gasten hadden hier verbleven. De meesten onder hen spraken en schreven met lovende woorden over Gent.

Zij, die een aandeel hadden in de geschiedenis van de Honderd Dagen, zijn al lang verdwenen maar vandaag staat in de Veldstraat nog steeds die prachtige, sierlijke herenwoning, die door de graven d'Hane-Steenhuysse werd gebouwd en waaraan zij een bijzondere schittering gaven. Een parel van architectuur en versiering. Enig in zijn soort.

Kan men van een Gentenaar, bekommerd om het behoud en de instandhouding van het kulturhistorisch patrimonium van zijn stad, anders verwachten dan

dat hij de vurige hoop uitspreekt dat door de stedelijke instanties zal worden afgezien van het plan om het Hotel d'Hane-Steenhuysse te verkopen en dat voldoende verbeeldingskracht zal worden opgebracht om een oplossing te vinden en een projekt uit te werken die het behoud van deze prachtige patriciërs woning met een rijke geschiedenis, eens een koninklijke residentie, binnen het patrimonium van onze stad, met eigen en aangepaste functies maar ook als museum van de Honderd Dagen, zullen verzekeren. Als de wil daartoe werkelijk aanwezig is, zal de realisatie geen onoverkomelijke problemen stellen.

Mei 1990
Georges BROGET

BIBLIOGRAFIE

- Baillieul B. en Daem M. : Het Hotel d'Hane-Steenhuysse in Toerisme in Oost-Vlaanderen 32e jaargang nr. 2 1983.
- Chateaubriand : Mémoires d'Outre-Tombe.
- Counson : Chateaubriand à Gand in "Bulletin de la Société d'Histoire et d'Archéologie de Gand" 17me année nr. 5 1909.
- De Potter Fr. : Gent van den oudsten tijd tot heden. Vierde Deel.
- Fleischman Th. : Le Roi de Gand.
- Fris V. : Laus Gandae in "Bulletin de la Société d'Histoire et d'Archéologie de Gand" 22me année n° 5 1914.
- Fris V. : Bibliographie de l'histoire de Gand 2me partie.
- Kluyskens P. : Lodewijk XVIII in Gent in "Ghendtsche Tydinghen" 19de jaargang nr. 2.
- Nève de Mévergnies J. : Gand sous le Régime Hollandais 1814-1830 1935.
- Vanderhaegen F. : Bibliographie Gantoise Tome V XIXième siècle.
- Voisin : Guide des Voyageurs dans la ville de Gand ou Notice Historique sur cette ville, ses monuments et ses hommes célèbres.
- "Gazette van Gend" april en juni 1815.
- "Le Moniteur Universel" / "Le Journal Universel" april-juni 1815.
- "Journal de Gand" 1815.

INVENTAIRE ARCHEOLOGIQUE - FICHE NR. 78

Op 23 oktober 1897 stelde Ernest Lacquet in de rubriek "Muziekinstrumenten-Gemeentelijk Belfort - XVIIIe eeuw (1713)", in het Frans een fiche op over

De Werkklok van het Belfort

De vierde klok wordt de "werkklok" genoemd.

Bij contract van 25 september 1713 verleenden de Schepenen van de Keure aan de Gentse klokkengieter Jan Pauwels de opdracht een klok te leveren in samenklank met deze van de beiaard (1).

Op 8 maart 1714 gelastten de Schepenen Henri Dupierreux, muziekmeester, Jan Lamberti, organist van de St.-Baafskathedraal en Jacob Boutmy, organist

van St.-Niklaas, zich naar de woning van de gieter te begeven om de klok te keuren. Deze werd aanvaard op 25 april 1714 en gewogen op de stadswaag; ze woog 6022 pond of 2.607,5 Kg. Ze heeft een hoogte van 1,23 m., een breedte van 1,55 m. en draagt op 2 regels de volgende inscriptie :

CAROLUS DEN III ROOMS KEYSER & GRAVE VAN VLAENDREN & WESEN HOOGHBAILLIU DESER STADT VAN GENDT DEN EDELE EN WEERDE HEER PHIFE FRANS SERSANDERS DICT DE LUNA GRUIJTHEER DER STADT GHENDT REGEREN IOR GUILLE DOMINIGO DE COURTEVILLE, HEERE VAN AUDENHOVE, VOORSCHEPEN & EN IOR JEAN GEORGE VILAIN HEER VAN DUMPELE & MET HAERL MEDEGESELLN IN WETTE 1713. I. PAUWELS FUDIT.

(1) Stadsarchief. *Stedewercken*, reeks 533, n° 7.

Het gebruik de arbeiders tot het werk op te roepen door klokkengelui verliest zich in de nacht der tijden. In de oudste rekening in het Stadsarchief daterend van 1314 (f° 28 v°) vindt men de volgende post : *It. Janne den Mol, den wevere, van der wercclocken te ludene 5 lb.2 s.* Deze oude en achtbare traditie werd in de gemeenteraadszitting van 30 december 1891 afgeschaft. Op voorstel van Mr. H. Lippens, toen burgemeester, werd het volgend besluit gestemd :

"Overwogen hebbende dat de werkklok, die traditioneel geluid wordt op zekere uren van de dag, niet gehoord wordt in de buitenwijken en dat zij in het stadscentrum geen enkel nut meer heeft sinds het totstandkomen van de dienst der electriche uurwerken, besluit : Enig artikel. De werkklok wordt afgeschaft vanaf 1 januari 1892.

DE "FRANSCHÉ THEATER"

Op 30 augustus was het precies 150 jaar geleden dat de nieuwe Grote Schouwburg plechtig ingehuldigd werd. In een artikelenreeks over de Kouter die Pierre Kluyskens meer dan 25 jaar geleden schreef was er ook een hoofdstukje over de "Fransche Theater". Aangezien veel lezers daar ongetwijfeld sterk zullen in geïnteresseerd zijn, publiceren wij het hier terug, zoals steeds, met de vriendelijke toelating van de familie Kluyskens.

Een lezer die een voorliefde schijnt te hebben voor cijfers en statistieken, zelfs in de verlovmaanden, schrijft me dat ik het steeds over dat groot plein heb, doch zonder er de hoe-grootheid of afmetingen van te geven.

Wel, beste lezer, opdat U zelve tot het uitmeten niet zoudt moeten overgaan, kan ik U melden dat de laatste maal dat men op de idee kwam onze stadspelen te meten, bevonden werd dat de Vrijdagmarkt 11.000 m², het St.-Pietersplein 18.700 m² en de Kouter 12.025 m² groot waren en indien U ook in andere cijfers belang stelt, kan ik U nog verklappen dat bij elke volledige beplanting, juist geteld, 99 bomen op de Kouter worden geplant, wat nog geenszins wil beduiden dat men elke afgewaaidé of gevelde boom onmiddellijk door een andere zou vervangen. Het plein ware, indien men gehoor had gegeven aan sommige liefhebbers van groene ruimten in de steden, wel tweemaal zo groot geweest; zij wilden de Kouter immers in de ene richting verlengen tot aan de Korte Dagsteeg, aan de overkant tot aan het Rekolettenplein waar kort na de Franse Omwenteling, het klooster der Minderbroeders werd afgebroken. Met dergelijke afmetingen ware de Kouter het grootste plein van Gent en een van

Eén van de "salons" van onze Opera.

de grootsten van het land geworden, doch de overheden beslisten er anders over : Gent kon zich, zelfs in het begin van de XIXe eeuw, de weelde niet veroorloven, in volle centrum, een zo uitgestrekte ruimte vrij te houden, temeer daar grootse plannen gekoesterd werden welke aan dit stadsgedeelte een gans nieuw uitzicht moesten verlenen. De Zonnestraat, een der smalste straten van Gent, werd verbreed, en evenwijdig werd een nieuwe verbinding tussen Kouter en Recolettenplein getrokken, de Schouwburgstraat.

Op de plaats van het afgebroken klooster, bouwde men, van 1836 tot 1846, naar de plannen van Roelandt, het Gerechtshof, terwijl men op hetzelfde tijdstip, in de Schouwburgstraat, daar waar vroeger het Hof van St.-Sebastiaan stond, de Grote Schouwburg optrok, reusachtig kompleks dat gans de straat en zelfs met het Café du Théâtre en het Klein Gerechtshof, uitmondde op het Koophandelsplein (nieuwe benaming van het Recolettenplein), tot aan de Kettelbrug.

Inmiddels had men ook, tussen de twee pleinen en de nieuwe straten, een indrukwekkend ensemble in laat-Empirestijl gebouwd, dat tot voor een paar jaren zijn architecturale eenheid mocht bewaren, doch kort geleden, door het optrekken van een flatgebouw, afschuwelijk werd verminkt.

* * *

Met de afbraak van de schouwburg van het Hof van St.-Sebastiaan, verdween een van de mooiste, een van de meest karakteristieke gebouwen van onze Kouter, een zaal waar koningen en keizers, arm en rijk, oud en jong, aangename uren hadden doorgebracht : Bonaparte, een eerste maal als eerste Konsul met Joséphine; een tweede maal als keizer Napoleon met Marie-Louise; Willem I, Leopold I en koningin Louisa-Maria; Joseph Bonaparte; Pedro, keizer van Brazilië; de hertog van Marlborough; Maurits van Saksen; aartshertog van Saksen Teschen; aartshertogin Maria-Christine van Oostenrijk; groothertog Paul van Rusland, en het Franse Hof dat Lodewijk XVIII te Gent had gevolgd. En wat al namen van beroemdheden, komponisten, toneelspelers, musici als Mej. Mars en Malibran, Paganini, Liszt, Talma, Rerivis, Mengal, Catalini, enz., artiesten of vedetten waarvan het nageslacht het aandenken heeft bewaard en die de oude schouwburg van entoesiasme op zijn, helaas te broze grondvesten deden beven!

Allen, spelers en publiek, hebben er prachtige ogenblikken beleefd, behalve de directeurs van de schouwburg, want in de XVIIIe en XIXe eeuw werden hun lotgevallen met dezelfde inkt geschreven als die van hun huidige opvolgers.

Een Franse toerist heeft, in 1818, het leven te Gent, kernachtig samengevat : "de schouwburg is leeg, de herbergen lopen vol!"

Om publiek te lokken en de balans enigszins in evenwicht te houden, moesten de uitbaters beroep doen op kunstmakers, kwakzalvers, koorddansers, buiksprekers, geleerde honden en katten, enz.; dan verdrong men zich uren op

voorhand aan de ingang van het Hof van St.-Sebastiaan...

Te oordelen naar het geweldig sukses van dergelijke opvoeringen en de meer dan matige opkomst voor artistieke opvoeringen, was het Gents publiek in de vorige eeuw, geen groot schouwburgpubliek, en nergens in het land werden er zoveel fratsen gedaan en incidenten uitgelokt als in de deftige zaal van de Kouter.

Hoeveel acteurs werden er te Gent niet uitgefloten, hoeveel bestuurders werden niet uitgejouwd of zelfs uit de zaal verjaagd en verdreven! En wanneer de politiek op de koop toe een woordje kwam meepraten was het nog erger. En een politiek woordje of liedje werd dikwijls gelost of gezongen tussen 1792 en 1830, toen onze stad van politiek regime als van hemd mocht veranderen.

* * *

Drie jaar na de afbraak van het Hof van St.-Sebastiaan, werd de nieuw of Grote Schouwburg, op 30 augustus 1840, plechtig ingehuldigd. Hij werd, hoe kon het anders, opgetrokken naar de plannen van Lodewijk Roelandt, die omzeggens al wat in die jaren te Gent werd opgericht aan openbare gebouwen, ontwierp of uitvoerde, als b.v. het Gerechtshof, de Aula, De St.-Annakerk, enz.

Men had een uitgave van ruim 800.000 F voorzien, uiteindelijk beliep de door de stad te vereffenen rekening 1.322.684 goudfrank, daarbij inbegrepen de dekors van de hand van Philastre en Cambon, en de prachtige lichter met een doorsnede van 3 meter en een hoogte van 4 meter, geleverd door de firma Trossaert-Roelandts.

"Nieuwe messen snijden goed", zegt het spreekwoord; de Grote Schouwburg later door de Gentenaars de "Franse Theater" genoemd en nu de Koninklijke Opera geworden, bevestigde dat iedere regel of spreekwoord minstens een uitzondering moet kunnen dulden.

Van bij de eerste vertoning werd het een katastroof: een maand na de plechtige inhuldiging was er reeds sprake de schouwburg tijdelijk te sluiten om de directeur, een zekere Dengremont, in de mogelijkheid te stellen naar een nieuwe troep uit te zien, al zijn acteurs door het Gents publiek van de scène uitgejouwd geweest zijnde!

Het beterde enigszins en het publiek kreeg zelfs gelegenheid Frans Liszt toe te juichen. Nog geen twee jaren later, sloeg Dengremont op de vlucht, zonder zijn spelers te betalen. "Il est pénible, après deux ans de tourments et d'angoisses", schreef hij uit Rijsel aan het stadsbestuur, "de n'avoir pour tout ressource que la prison en perspective".

Te zijner ontlasting moet echter gezegd worden dat hij zijn tenor, lieveling van het publiek, een zekere Espinasse, 22.400 goudfrank per jaar moest betalen, zoveel als gans het koor, wat toch in onze munt omgezet, een half miljoen frank vertegenwoordigt!

De tweede directeur legde er na enkele maanden het bijltje bij neer en de derde

kende al evenmin sukses. Al de artiesten welke hij had aangeworven, werden de ene na de andere door het publiek uitgejouwd; erger nog, het mistevreden publiek kwam na een voorstelling zijn huis bestormen en de directeur moest met zijn jachtgeweer 't volk uiteendrijven!

Twee maanden later diende hij ontslag in, met patetische woorden zoals het past voor een teaterdirecteur. Het beroep van directeur, zo schreef hij, gaat met teveel financiële risico's gepaard, opdat een kapitalist die post vandaag zou durven aanvaarden. En hij eindigde met een realistische wenk; zoekt voortaan een directeur bij mensen die er niets bij te verliezen hebben...

En of die raad sedertdien gevolgd werd, niet door de stad maar door de kandidaten voor de plaats van directeur van onze schouwburg! Nog eenmaal volgde de stad echter letterlijk de raad en vertrouwde de leiding van onze teater toe aan Dengremont, die twee jaren voordien naar het buitenland was gevlucht! Hij probeerde het ditmaal met koorddansers, slaapwandelaars en honden, wat niet mocht beletten dat hij anderhalf jaar later, tot zijn groot spijt "la résolution désespérée" moest nemen ontslag in te dienen.

Er zijn lessen die de Administratie maar moeilijk aanleert.

* * *

Zo volgden de directeurs elkaar op, allen op dezelfde leest geschoeid, met af en toe het mirakel van iemand die "zijn drie jaren" uitdeed zonder kleerscheuren en er stil van onder muisde als een soort verdacht fenomeen.

Ja, onze schouwburg aan het uiteinde van de Kouter, is nooit een goudmijn geweest, noch voor de directeurs, noch voor de artiesten, en zeker niet voor de stad. Wat zij sedert een eeuw in die afgrond aan goudstukken en bankbiljetten heeft geworpen onder vorm van subsidies, van herstellingen, verfraaiingen, dekors of het zuiveren van de kas, is op geen twintig of dertig miljoen na, te schatten.

Midden de talrijke banken van onze Kouter, symbolizeert onze Opera de slechtste belegging die men doen kan.

Moest het publiek er toch nog zijn gading in gevonden hebben, maar het Gents publiek heeft steeds meer over gehad voor het uitfluiten en uitjouwen dan voor handgeklap en applaus, en Gent is wellicht de enige stad geweest waar Frans Liszt op 27 januari 1846, voor een bijna lege zaal heeft moeten optreden...

Geen wonder dan ook dat het "Journal des Théâtres" van Parijs, in 1849 de vakatuur van de plaats van directeur van onze schouwburg aankondigend, er aan toevoegde : "Avis à ceux qui ont à perdre de l'argent". Meer dan een eeuw later, is die zin nog steeds even aktueel gebleven.

Het spektakel was te dikwijls niet op het toneel maar in de zaal zelf, de harts-tocht groter op de volksplaatsen dan op scène, want het was een gewoonte en het zal een traditie blijven te Gent, dat het publiek veel, zeer veel eist van de acteurs en dat deze laatsten op weinig, zeer weinig aanmoediging, applaus en beloning vanwege het publiek aanspraak mogen maken.

ROOIGEM EN DE BRUGSEPOORT TE GENT (Vervolg)

HET BRUGHUIZEKEN EN DE "DRONGENSEDREEF"

Drongen ligt westelijk en op korte afstand van Gent.

Tot het eerste kwart van de negentiende eeuw was het dorp echter vrij afgezonderd van de stad.

Om dààrheen te geraken, moesten de voetgangers langs een smalle Leieweg marcheren ofwel de afstand per boot afleggen. Voor de voerlui was het even ingewikkeld; deze moesten met hun gespan over Mariakerke om vandaar, langs de Brugsesteenweg de Waal- of Brugsepoort te bereiken. (36)

In 1820 vroeg Kieckepoost (37) aan Koning Willem I de toelating om, tussen Ekkergeren en Drongenveer, een weg aan te leggen. Zijn "*Kieckeweg*" (zoals hij die zelf noemde) vergeleek hij met "*Longchamp*" te Parijs.

Hij wou de kosten van deze onderneming zelf dragen maar eiste daarvoor levenslang de tolrechten op. (foto 26)

Willem I ging niet in op dat voorstel, maar in 1824 richtten zich verschillende grondeigenaars, die percelen op de Assels tussen Drongen en Rooigem bezaten, eveneens tot de vorst. Ze wilden voornoemde gronden aanwenden voor een verbindingsweg.

Daarop verleende de koning zijn toestemming en in 1826 verwezenlijkte men uiteindelijk de prachtige, perspectivische "*Drongensedreef*" die trouwens tot aan Deinze werd verlengd. (foto 27)

Over de Leie bij Rooigem werd daartoe ook een brugje geslagen. Daarnaast, op stadgrond, bouwde men het "*Brughuizeken*", de woning van de tolontvanger die er herberg mocht houden. (38)

In 1828 bedroeg het tolrecht twee centimes voor een voetganger, vier voor een ruiter en zes tot twaalf voor een gespan al naargelang van het aantal wielen en paarden.

Al werden de tolrechten in 1867 afgeschaft op de staatsbanen, deze op de weg Rooigem-Bachte bleven tot 1887 van kracht, omdat ze geïnd werden door de aandeelhouders. In 1889 organiseerde men te Drongen luisterrijke feesten om de afschaffing van de tol te vieren. De stoet trok door verschillende straten van Rooigem in de richting van Drongendorp.

De paal met het bord waarop de toltarieven waren vermeld, was aan het Brughuizeken te zien tot na de Tweede Wereldoorlog.

Dat de mestwagens steeds vrij voorbij de tolbarelen reden, blijkt een feit geweest te zijn. Waarom eigenlijk is moeilijk te achterhalen, maar er bestaat wel een (erg anachronistische!) Keizer Karellegende in dat verband. (39)

"Toen Keizer Karel op een dag een lange wandeling op het platteland in de Gentse omgeving had gemaakt, voelde hij zich te moe om de terugweg te voet af te leggen. Hij keek daarom uit naar een behoorlijk rijtuig maar aangezien er

Foto 26. De "Kieckeweg" of Drongensesteenweg, naar Kieckepoost (ca. 1820) (Verzam. M. Steels, Gent).

Foto 27. De huidige "Drongensedreef" (1988).

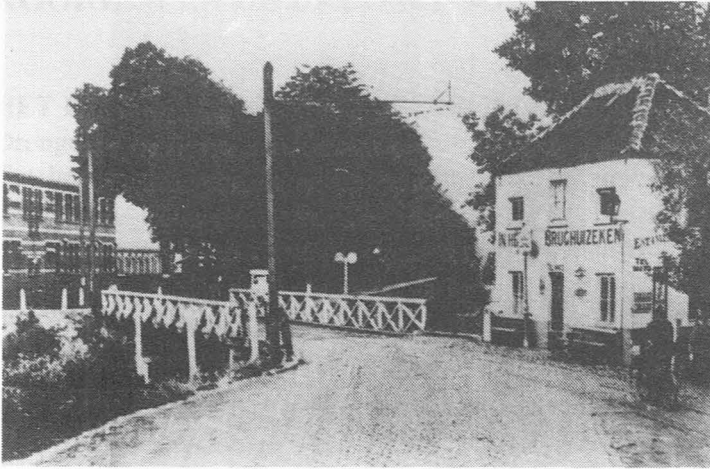

Foto. 28. Het
Brughuizeken a.d.
Leie en Drongen-
dreef. (Verzam.
M. Steels, Gent).

Foto 29. De Bar-
giebrug (of Pho-
enixbrug)(ca.1935)
(Verzam. Fr. Van
Bost, Gent).

Foto 30. Het
Groendreefbrugje
(1988).

geen enkel in 't gezicht kwam, was hij maar blij dat hij met een mestwagen meekon.

Gearriveerd aan 't Brughuizeken (sic) maakte de vorst zich bekend. Uit dank voor de genoten (!) dienst beval Karel dat van die dag af elke aal- of mestvoerder de stad gratis in en uit mocht. "...

Vanaf 1909 reed er een romantisch *buurtstoomtreintje* tussen Gent en Nevele. Het vertrok aan het Rabot, reed langs de Nieuwe Wandeling en verder midden de Rooigemlaan en kwam tenslotte over het Leiebrugje en langs het Brughuizeken in de Drongensedreef. (foto 28) Vandaar rolde het naar zijn bestemming toe, eerst tot Baarle, later tot Nevele. Tijdens de zomermaanden gebruikten veel Gentenaars dat vervoermiddel om naar het "Heilig Huizeken" voorbij Drongen te stomen.

Deze "intercommunale" werd later geëlektrificeerd en vanaf 1959 door bussen vervangen.

In 1954 werd het "Brughuizeken" gesloopt aangezien de bebouwing van dat deel van de Drongensesteenweg begonnen was.

Tijdens de zeventiger jaren werd de "Drongensedreef" verbreed en in rechte lijn met voornoemde steenweg gebracht. (40)

ANDERE BRUGGEN

Voor de bewoners van de Groendreef was het vroeger een probleem om snel aan de overzijde van de Brugsevaart te geraken. Wel voeren er veerbootjes af en aan. De Phoenixbrug was oorspronkelijk het enige exemplaar buiten de Waalpoort. Het was een smalle brug langswaar men de stad in en uit kon. Door de oprichting van de koloniale handelscompagnieën, o.m. de Keizerlijke en Koninklijke Oostindische Maatschappij, werd, vanaf de achttiende eeuw de handel en daardoor ook het vervoer sterk bevorderd. Ook de scheepvaart won aan belang, zo o.m. op het kanaal Brugge-Gent.

Als gevolg daarvan moesten de meeste vaste bruggen door draaiende worden vervangen. Een nieuw beroep, dat der bruggedraaiers, was daardoor noodzakelijk! De laatste draaiende Phoenixbrug dateerde van 1877 en in 1880 werd de Hamerbrug, in het verlengde van de Hamerstraat, over de Brugsevaart geslagen. Aangezien de binnenvaarttrafiek met de jaren levendiger werd, begon het draaien van de bruggen hinderlijk te worden én voor de voetgangers én voor het verkeer. (41)

Begin 1935 was men klaar met de stenen Phoenixbrug. (foto 29)

Tijdens de meidagen van 1940 werden én de Phoenix- én Hamerbrug door onze genietroepen opgeblazen. Ze werden na de Tweede Wereldoorlog herbouwd.

De zgn. "Hamerbrug" kwam dan in het verlengde van de Rooigemlaan en kreeg de naam "Guislainbrug" naar het instituut voor geestespatiënten aan de overzijde. Ten grieve van de voetgangers uit de buurt, sloeg men, in 1970, op

de hoogte van de Schalie- en Beukelaarstraat, een stenen boogbrugje, de "Groendreefbrug" (foto 30) tussen de Elyzeese Velden en de Groendreef. Een jaar later kwam een dergelijk brugje aan het eiland Malem. Dat was, voorlopig de laatste in de reeks.

NOTEN

36. De Potter, F. en Broeckaert, J., *Geschiedenis van de Gemeenten, Drongen*. Gent, 1864-1870, p. 5.
37. Kieckepoost was een Gents begrafenisondernemer uit de 19de eeuw, in zijn tijd bekend om zijn soms vrij extravagante ideeën.
38. Tegenwoordig wordt de naam "Brughuizeken" als toponiem voor een belendende straat gebruikt.
39. Andelhof, E., *Oostvlaamse Zanten*, Een onbekende Keizer Karellegende, Gent, 1935, p. 52-54.
40. Steels, M., *Ghendtsche Tydinghen*, De geschiedenis van de weg Gent-Drongen-Deinze, Gent, 1980, p. 150-161.
41. Vandenbroucke, (E.H.) J., op. cit., s.p.

Lode HOSTE
(t vervolgt)

"OAZE K'IK HEN DEN EESTE PRIJS, KOOK MIJN MOEDER PAP MEE RIJS!" (kinderliedje)

Met deze driedelige reeks sturen we U allemaal terug naar school. Het is per slot van rekening toch ergens september voor. Wij gaan echter een heel eind in de tijd terug.

Het eerste deel handelt over straf en beloning. In een tweede laten wij U de triomfantelijke inhuldiging meebelevén, die Primus Hellebaut in 1793 te beurt viel. In het laatste luik komen oudere stadsgenoten uit eigen ervaring over hun primus zijn vertellen. Wij wensen U met deze rijk gedocumenteerde reeks veel leesgenot.

(F. 1V/hs Wenen 2499, Oesterreichische Nationalbibliothek, Handschriftenabteilung)

Deel I

STRAF EN BELONING

"VOLO STUDERE PIE MAGISTER"

(Ik wil studeren goede meester)

Hogervermelde zinsnede staat in caligrafie bij een afbeelding van een schoolmeester op een XIde eeuws Weens perkamenten handschrift. De middeleeuwse meester, de magister, zit in de kloosterschool met de tuchtroede op zijn kathedor of leerstoel terwijl een leerling met gevouwen handen en ontbloot bovenlijf op de knieën zit. Op de voorgrond zijn vijf ijverige leerlingen samen hun les aan het leren. Wie ze niet kon werd met de roede op de blote rug, of nog iets lager geslagen...

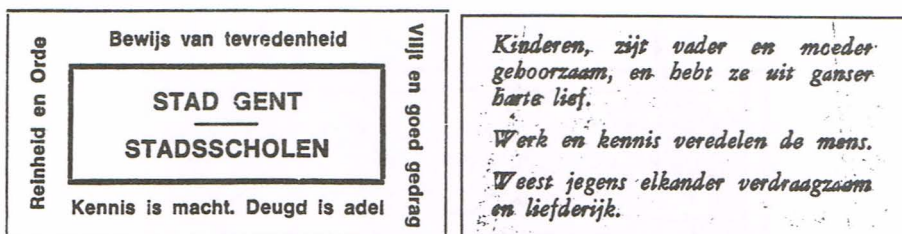

Fig. 1. De "goeie punt" was in de stadsscholen het bewijs van tevredenheid over je vlijt, goed gedrag, reinheid of orde. Links de voorzijde, rechts de achterkant; 3,8 cm x 7 cm, geel. (Verzameling E. Andries)

Fig. 2. Tien goede punten gaven recht op één grote kaart. Voor tien grote kaarten mocht je bij de directeur of de directrice om een beloning. 100 keer braaf zijn geweest was toch veel om maar één prentje te krijgen... (10 x 5,8 cm, lichtbruin, druk. Ach. Connehaye, Gent) (Verzameling Mevr. Wwe. Michel Steels)

Dehenin Carlo
 (3: 2: 5)
 behaalde 104
 goede punten.
 Proficiat!
 De Leraar,
 Van Eggen
 5/11/56

Fig. 3. "Santje", goed voor 104 goede punten behaald door Carlo Dehenin uit het 3e lj. B "Proficiat! De Leraar" (get.) Van Eggen 5/11/56. (Historische Onderwijscollectie Rijksuniv. Gent)

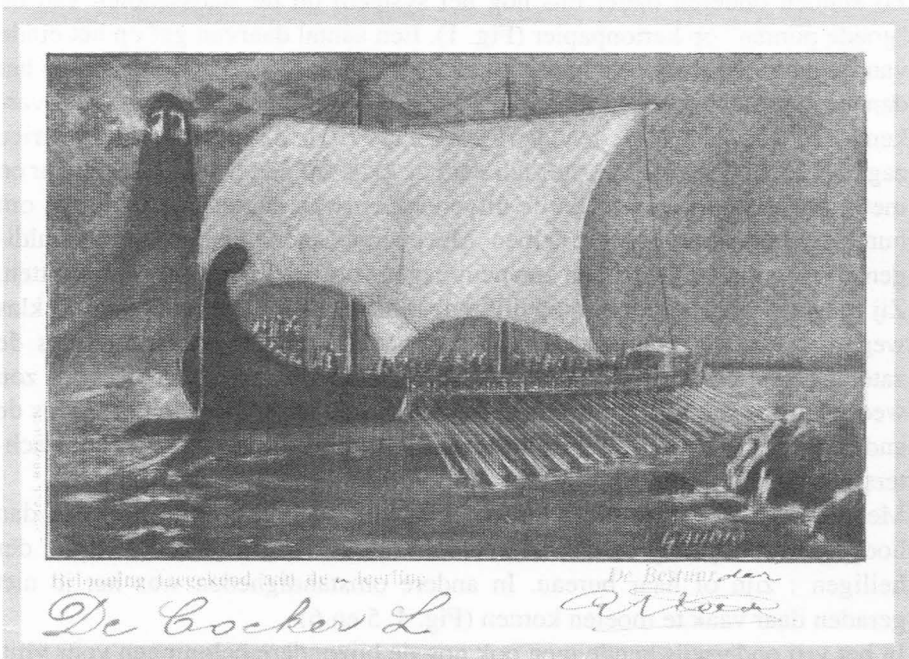

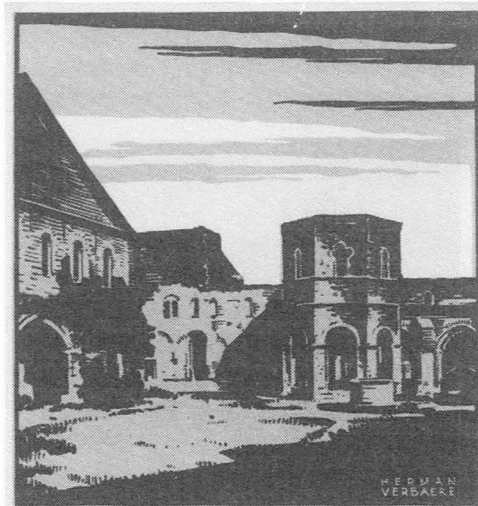
Fig. 4. Beloning uitgereikt door de "Bestuurder" van de "Ecole Primaire Supérieure Rue Van Monckhoven - Gand" aan de verdienstelijke leerling Louis De Cocker. Op de achterzijde : Stad Gent - Lager Gemeenteonderwijs. (prentje) nr. 11. - De Romeinse Galei. Met een 5 § - lange beschrijving van het schip. (Verzameling E. Levis)

Straf en beloning hebben steeds aan de basis gelegen van het sociaal gedrag van mensen en zeker was dit het geval voor het opvoedings- en leerproces van het Ancien Régime. Legde men in de middeleeuwen vooral de nadruk op het straffen, met de verlichting gooide men het over een andere boeg. Men gebruikte naast roede en plak nu ook meer de beloning om een geapprecieerde leerhouding te honoreren. Dit alles verhinderde niet dat er nog duchtig op de vingers getikt en onder de broek gegeven werd, waarvan het gezegde : "Hij hé van de latte" (syn. : "Hij hé't zitten, hij hé prijs") afgeleid is van de lat van de meester. Ook het overblijven na de les, de strafstudie, het strafwerk, 100 "tafels van vermenigvuldiging" of : "Ik zal nooit meer stout zijn", het kolenkot en de gang, de hoek en de handen op het hoofd, met of zonder ezelsoren waren gangbare straffen. De publieke vernedering en "'t ezelsbankske" achter in de klas waren zeer gewoon. Soms bond men leerlingen vast aan de bank, dwong hen op de knieën in hun "kloefen" of deed een klinkende "souflette" of oorveeg wonderen. Ongetwijfeld zal de lezer deze reeks nog met tientallen varianten kunnen aanvullen, maar zeker is, dat men daarnaast stilaan ook meer prees en ophemelde en een soort concurrentie in het leven riep door het geven van goede en slechte punten.

Zo kennen ouderen onder ons nog het systeem uit de stadsscholen van de "goede punten" op kartonpapier (Fig. 1). Een aantal daarvan gaf op het einde van de week recht op een "grote kaart" (Fig. 2). De zaterdagmorgen was het dan de ceremonie van de uitdeling der wekelijkse kaarten. De grootste varkens, de lastigste "kwaperten" verbleekten als zij de directeur of de directrice zagen binnenstappen. Hij zette zich voor de klas, gaf een tik op de lessenaar en met grote vreugdeogen rezen de uitverkorenen van achter hun bank op, om hun beloning in ontvangst te nemen. Met neergeslagen blik bleven de schuldingen, die hun "grote kaart" aan hun neus zagen voorbijgaan op de banken zitten. Zij maakten zich zo klein mogelijk en wensten zich mijlen ver van de klas weg, ver van de directeur. Ik kan het weten, want ik ben meermaals de zaterdag zonder naar huis geslenterd met vlinders in mijn buik, want er zou weer wat waaien bij mijn vader... Nu ben ik zelf onderwijzer en sta langs de andere kant van de barrière; de beste stropers worden later de beste boswachters schijnt het.

Meerdere "grote kaarten" gaven recht op een beloning. Die mocht je dan hoogstpersoonlijk bij de directeur of directrice afhalen in het heiligste der heiligen : zijn of haar bureau. In andere omstandigheden was het je niet geraden daar vaak te moeten komen (Fig. 4, 5 en 6).

In het vrij onderwijs kende men ook nog de bijzondere beloningen voor vlijt, rekenen, aardrijkskunde, lezen, tekenen, enz... De erekaart voor goed gedrag, orde en vlijt was zowat het equivalent van de "grote kaart" uit het stedelijk onderwijs (Fig. 7 en 8).

DE SINT-BAAFSABDIJ

Gesticht omtrent 631 door de H. Amandus; herbouwd van de Xe eeuw af. Het kloosterpand, gebouwd omtrent 1177, werd vernieuwd in 1495 in gothische stijl.

Fig. 5. Een "schuun zantse" van de hand van Herman Verbaere uit een hele reeks historische stadsgezichten dat als beloning kon verdiend worden in het stedelijk onderwijs te Gent. Op de achterzijde : "Stadsbestuur van Gent. Openbaar Onderwijs. Gedrukt op de persen van de Stedelijke Jongensvakschool." (Verzameling E. Levis)

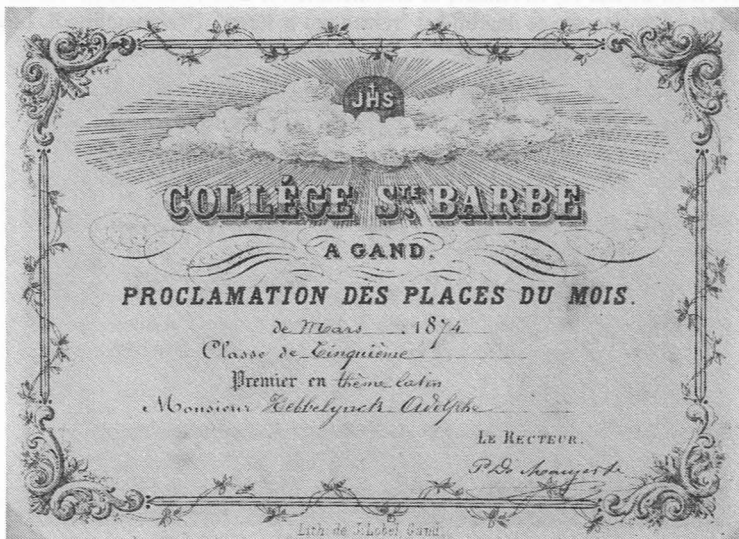

Fig. 7. Eerste prijs voor Latijnse vertaling van de maand maart uit het St.-Barbaracollege te Gent 1874. De gelukkige was Adolphe Hebbelynck uit "de vijfdes". Lithografie in blauw door J. Lobel Gent. (Verz. E. Levis)

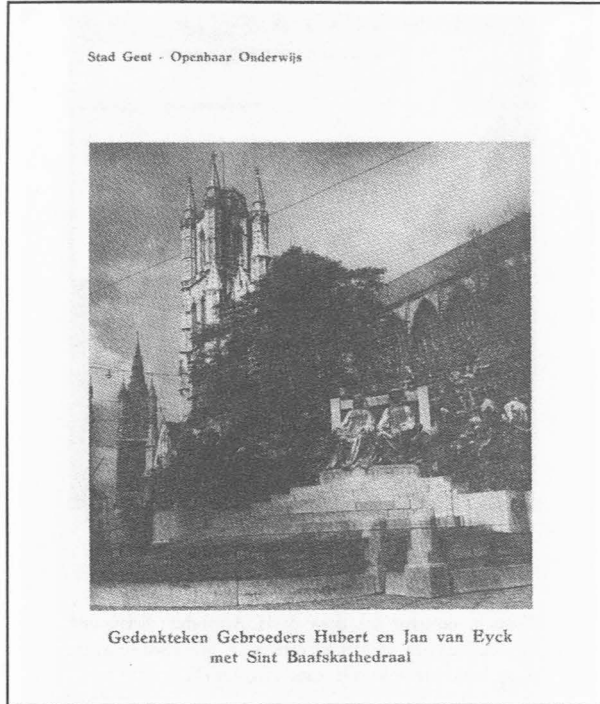

Fig. 6. Beloningen moesten niet alleen mooi zijn, maar werden op den duur ook functioneel. Men kon ze als documentatiemateriaal in het schrift van aardrijkskunde of geschiedenis kleven. Zo had je Keizer Karel en zijn echtgenote of een kruisgang in de Sint-Baafsabdij. De Toeristische Federatie van Antwerpen zorgde voor afbeeldingen van de steenbakkerijen te Boom, het Albertkanaal bij Herentals, de Zimmertoren te Lier of een kiekje van de Heide te Kalmthout en zo promoveerde ze daarbij het "reizen om te leren". (Verzameling E. Levis)

Fig. 8. Veelkleurigere kaart voor goed gedrag en vlijt Van het St.-Barbaracollege te Gent behaald door dhr. Schandeviel José leerling van de eerste voorbereidende afdeling B gedurende de 3de trimester van het schooljaar 1920-1921. Lithografie W. De Witte Gent. (Verz. E. Levis)

De bekrachtiging

Elk schooljaar wordt uiteindelijk voor de laatstejaarsstudenten afgesloten met het al dan niet behalen van het getuigschrift of diploma. Deze werden soms kleurrijk en kunstig versierd of verlucht met diverse lithografieën, wat ze een zekere artistieke waarde schenkt (Fig. 11, 12 en 13)

De allerlaatste stap was de prijstuitreiking. De verdienstelijke leerlingen ontvingen dan geschenken samen met hun rapport of diploma. Meestal waren dit - net zoals nu - boeken, maar die toen dikwijls van betwistbare literaire waarde waren en die enkel dienden om de eigenschappen van braaf, eerzaam en vooral volgzaam kind te stellen tegenover die van luie en slordige leerling. Hun schrijvers waren moraliserende zedenprekers die schreven met het vingertje omhoog. Soms kon de prijs wel eens een goedkope pop zijn uit beschilderd hout en stof, of een spaarboekje (Fig. 10). Laten wij even Paula Stampaert van de Brugse Poort aan het woord. Zij bezocht de St-Vincentius a Pauloschool bij de Grijze Zusters :

"Op het einde van het jaar was er dan prijsuitdeling. Dat was de hele dag, met toneelstukjes en zang en we kregen wat, zowel de eerste als de laatste.

De primus werd in de bloemen gezet, ze kreeg de gouden kroon en de medaille en er speelde muziek. Ieder kind moest naar voor gaan om zijn prijs af te halen. De jongens kregen boeken en de meisjes stukken stof hé. Hoe meer je vooraan was, hoe groter dan je hoop was. Dan zag je hoor wie eerst of laatst was : de laatste had maar een klein pakje en de eerste had zo'n groot pak!

Alles wat we gemaakt hadden tijdens het jaar kregen we dan mee naar huis : handwerk, kousen die we breiden, kinderschortjes..." (1)

Over schoolfeesten en prijsboeken

Wie nu denkt dat de "prijsdelinge" een uitvindsel van onze grootouders is, heeft het mis. We mogen nog enkele generaties terug gaan tot het einde van de XVIIIde eeuw, waarin men streefde naar een grondige vernieuwing van de maatschappij via de vrije concurrentie van ieders telenten en het toepassen van het rivaliteitsprincipe. De revolutie wou deze rivaliteit stimuleren d.m.v. talrijke, zeer plechtige feesten (2) (Fig. 16).

Vooreerst namen de leerlingen deel aan de meest republikeinse manifestaties (Fig. 16), zoals dit nu bvb. nog het geval is met het 11 novemberfeest. Zo moesten ze toen het verjaardagsfeest van de stichting van de Republiek, de verjaardag "van de gerechte straf van de laatste koning van Frankrijk", enz... bijwonen. "De leerling die hiervan uitgesloten wordt", zegt minister François de Neufchâteau, "moet dit beschouwen als een straf."

Reeds op 4 fructidor jaar IV (22 augustus 1796) gaf de overheid van het Scheldepartement 100 florijnen om de onkosten te dekken van de prijsdelinge. Rombauts, die toen gelijktijdig de functies van Prefect van het Scheldepartement, directeur en professor uitoefende, stelde de gemeentelijke over-

Ecole Moyenne de l'Etat à Gand.
'S RIJKS MIDDELBARE SCHOOL TE GENT.

Section Préparatoire. 5e Année d'études.
 Voorbereidende Afdeling. Studiejaar. *A*

19 *17* - 19 *18* 1er Trimestre.
Kwartaal.

Van Werveke, Hans.

BRANCHES. — LEERVAKKEN.	MAXIMUM.	Points obtenus. de chaque punte.	RÉSULTAT. BESLUIT.
Religion, morale. — Godsdienst, zedenleer			
Langue maternelle. — Moedertaal	150	141	
Ecriture. — Schrijven	50	38	
Seconde langue. — 2 ^e taal	100	43	
Calcul. — Rekenkunde	100	96	
Géographie. — Aardrijkskunde	25	24	
Histoire. — Geschiedenis	50	44	
Sciences naturelles. — Natuurwetenschap	50	42	
Dessin. — Teekenkunde	50	40	
Gymnastique. — Gymnastiek			
Chant. — Zang			
Excellence. — Uitmuntendheid	585	531	90%

Cartes d'honneur mensuelles : *3* sur *3*
 Maandelijkse erekaarten : *3* op *3*

Félicitations, Hans! Le Directeur, — De Bestuurder,
E. Vermast.

Les élèves qui n'ont pas obtenu dans les compositions de l'année la moitié des points affectés aux branches obligatoires, sont soumis à un examen de passage, à la rentrée des classes.
 De leerlingen die in de wedstrijden van het afgelopen jaar de helft niet bekomen hebben van de punten, aan de verplichte leervakken toegekend, moeten een overgangsexamen afleggen, bij het hernemen der lessen.

GAND *le 24-12-17*
 GENT

Gand, maison I. Vanderpoorten.

Fig. 9. Het schoolrapport van een illustere Gentenaar. In de Historische Onderwijscollectie van de Rijksuniversiteit doken we het rapport op van Hans Van Werveke uit het vijfde leerjaar lager onderwijs (1907) van "den Ecole Moyenne" op de Reep. Hanske zal dan wel nog niet vermoed hebben dat hij ooit nog eens de auteur zou worden van : "GENT, Schets van een Sociale Geschiedenis". Félicitations, Hans!

Fig. 10.

Fig. 11. Porceleinkaart. Schoolrapport van mej. V. Van Pottelsbergue uit de kostschool van de Nieuwen Bosch te Gent. Lithografie L. Defferez Place du Limbourg Gand 19 aug. 1853 (Verz. Historische Onderwijscollectie Rijksuniv. Gent).

heid voor "overeen te komen dat men de uitreiking van prijzen en medailles aan de leerlingen van de Humaniora te Gent, ter gelegenheid van het eerste feest van de republiek in het openbaar zou laten doorgaan op de normale, voor deze feestelijkheden bestemde plaats, zijnde de Tempel van de Wet in de Sint-Michielskerk.

Op 30 thermidor van het jaar VI (17 augustus 1798) greep de eerste prijsuitreiking van de Gentse Centrale School eveneens in de Tempel der Wet plaats, nadat voorafgaandelijk en inderhaast nog enkele huwelijken waren afgesloten. Ook bvb. nog tot in het jaar VII (1799) diende de Sint-Michielskerk tot plaats van prijsuitreiking.

Op 11 en 12 fructidor van het jaar XII (30 en 31 augustus 1804) gaven de leerlingen van de privéschool van meester Botte "exercices publics suivis de distribution de prix" of publieke oefeningen, een soort spreekbeurten. Daarna volgde de prijsuitreiking. De leerlingen van het vijfde jaar gaven commentaar op "la première partie de l'appendix du Père Jouvency sur les grands et les petits dieux des Payens (sic)" of "het eerste deel van het aanhangsel bij het werk van E.H. Jouvency over de grote en kleine heidense goden" en de leerlingen van het vierde jaar behandelden o.a. "de vices et des vertus de l'oraison" of "de deugden en ondeugden der redevoering", over het tentoonspreden van allerlei voorschriften die meer problemen scheppen dan ze uiteindelijk oplossen. Men sprak er ook over de regels van de Latijnse zinsbouw.

Gezien na het concordaat met de Paus de Sint-Michielskerk terug voor de katholieke eredienst gebruikt werd, gingen van 1809 tot 1811 de prijsuitreikingen door in het Gentse stadhuis. Al deze plechtigheden werden bekroond met vaderlandse en republikeinse liederen en redevoeringen "aangepast aan het feest van de dag". Het decorum stelde ietwat overeen met het onderwijsniveau. Deze prijsuitreikingen waren bijna even luisterrijke gebeurtenissen als de feestelijkheden tijdens het Ancien Régime t.g.v. de terugkeer van de primussen van de Leuvense universiteit, waarover later meer. Alle autoriteiten woonde de plechtigheid bij zoals generaals, de Secretaris Generaal van het departement, de leden van de Raad van de Préfectuur, de stafofficieren, de leden van de rechtbanken, de burgemeester en de schepenen en "prachtige fanfares speelden ter bekroning van zoveel glorie."

De beloningen die aan de primussen en de goede leerlingen werden toegekend zijn bijzonder kenmerkend voor de veranderende tijdsgeest. Tot op zekere hoogte kan men het gehalte en de aard van de prijsboeken vergelijken met die van de instellingen van het Ancien Régime. Zoals men kon denken is de categorie "Godsdienst, filosofie en theologie" verreweg het best vertegenwoordigd. Ze is dubbel zo omvangrijk als de categorie "Franse taal en literatuur". Een aanvaardbaar deel van de uitgedeelde boeken handelt echter reeds over natuurkunde en fysica. Zo merken we de "Chémie" van Lavoisier op uit

Fig. 12. Loffelijk getuigschrift van Joris Van Bragt, II. der hoogste klas van de Spanoghschool voor jongens, op het pleintje tussen de Lange Violettenstraat en de St.-Lievenspoorte, van 27 juli 1899. (Verzameling E. Levis)

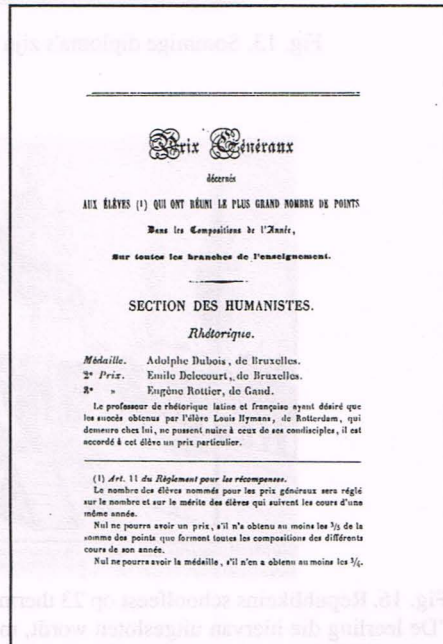
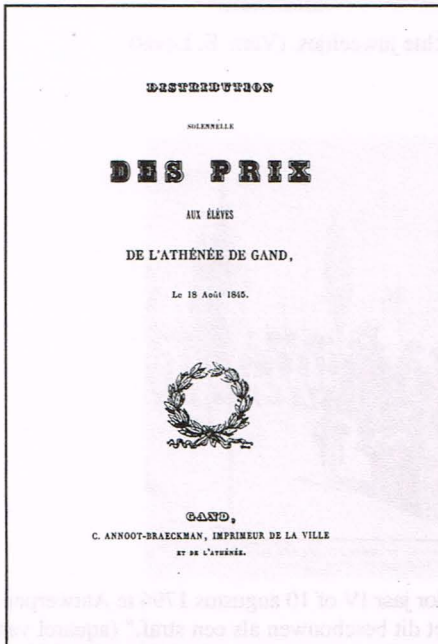

Fig. 15. Palmares van het Koninklijk Atheneum (Ottogracht) Gent uit 1845. (Historische Onderwijscollectie Rijksuniversiteit Gent)

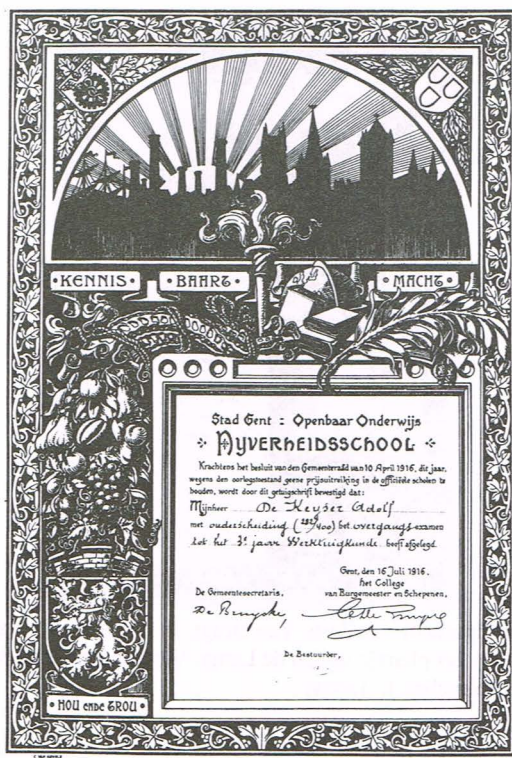

Fig. 13. Sommige diploma's zijn echte juweeltjes. (Verz. E. Levis)

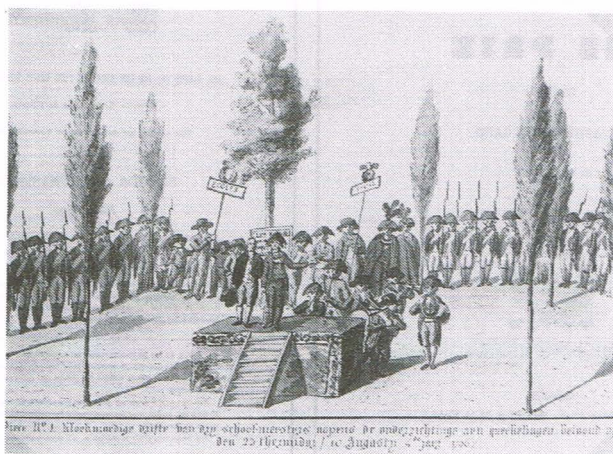

Fig. 16. Republikeins schoolfeest op 23 thermidor jaar IV of 10 augustus 1796 te Antwerpen. "De leerling die hiervan uitgesloten wordt, moet dit beschouwen als een straf." (aquarel van P.A.J. Goetsbloets; copyright Kon. Bib. Albert I Brussel, Afdeling handschriften)

1789 en verschillende werken van Chaptal en Fourcroy, zoals zijn "Philosophie chimique" uit 1792. Zo werden de bekroonde leerlingen op de hoogte gehouden van de wetenschappelijke actualiteit. Op gebied van natuurwetenschappen ontvingen ze nog werken van Linneus en Lamarck. Voor wat betreft recht ontmoeten we Adam Smith met "Research on nature and causes of richness of the nations". Het algemeen denken wordt gestimuleerd door de uitdeling van werken van Montesquieu, Locke en Plato.

Uit de "Gazette van Gend" vernemen we dat op zondag 2 september 1832 een prijsuitdeling plaats had voor de leerlingen van de primaire scholen "onder het geluyd van de stadsklok en den beyaert" en in de aanwezigheid van de burgemeester en de heer Hamelinck, schepen belast met het burgerlijk toezicht van het lager onderwijs. Op zondag 9 september 1832 had op het stadhuis de prijsuitreiking plaats voor de leerlingen van de drie armenscholen. "Leros, leerling van den heer Buysse (Brugschepoort), wien de heer burgemeester eene groote zilveren vergulde medalie, kunstwerk van den graveur Onghena overhandigt, omdat zijne leerlingen de twaalfde maal den prijs van schoonschrift behalen" (fig. 17).

1834 : De drie stedelijke jongensscholen tellen reeds 1200 leerlingen. Als prijzen werden gegeven : zestig medailles, boeken (fig. 18, 19 en 20) en kledingstukken. 's Avonds waren de huizen en straten van de primussen verlicht.

4 september 1836 : "Heden en volgende dagen hebben de prijsdeelingen plaats aan de leerlingen der stadsscholen in de groote benedenzaal van het stadhuis.

4 september om 9 1/2 uur voormiddag jongensschool N° 1

5 september om 9 1/2 uur voormiddag jongensschool N° 2

5 september om 3 1/2 uur namiddag jongensschool N° 3

6 september om 9 1/2 uur namiddag meisjesscholen N° 4 en 5"

Ook de volgende jaren hadden met dezelfde luister de prijsdeelingen op afzonderlijke dagen plaats.

In 1845 reeds geeft kantonaal opziener Soudan zijn mening over de wedstrijden die door de overheid zullen worden ingericht. Hij beoordeelt ze als een "mesure très pernicieuse à nos écoles", verderfelijke en schadelijke maatregel, omdat ze een rivaliteit tussen de scholen kunnen doen ontstaan, omdat de schoolhoofden willen schitteren door enkele leerlingen voor te bereiden, terwijl het onderwijs aan de grote meerderheid der kinderen minder aandacht krijgt.

Kleinburgermoraal

Hun moraal was een kleinburgermoraal, die wel de Openbare Onderstand erkende, doch op geen wijze van recht op arbeid of van sociale zekerheid gewag maakte. De afhankelijkheid van het werkvolk aanvaardden de meesten als een natuurwet. Voor de sterken predikten ze het "help uzelf". De zwakken kwam de liefdadigheid ter hulp. In het schromelijk verschil tussen arm en rijk

VILLE DE GAND. — STAD GENT.

INSTITUT LAURENT. — INSTITUUT LAURENT.

École primaire supérieure de jeunes gens,
Lagere hoofdschool voor jongelingen,

DIRIGÉE PAR
BESTUURD DOOR MM. D. VERRAERT ET E. FECHYR.

DISTRIBUTION SOLENNELLE DES PRIX,
PLECHTIGE PRIJSUITREIKING.

Vendredi 3 août 1894, à 3 heures,
Vrijdag 3 Augustus 1894, te 3 uren.

AU PALAIS DE L'UNIVERSITÉ.
IN HET PALEIS DER HOOGESCHOOL.

ORDRE DE LA CÉRÉMONIE. — ORDE DER PLECHTIGHEID.

1. <i>Luchtige Vlinder</i> (koor)	M. GRAZIANI.
2. Distribution des prix aux élèves du cours supérieur et des classes supérieures de l'école primaire proprement dite.	Uitreiking der prijzen aan de leerlingen van den hooger cursus en van de hoogste klassen der lagere school.
3. <i>Le Carillon</i> (chœur)	A. TEJCHMAN.
4. Distribution des prix aux élèves des classes moyennes, des classes inférieures et des classes préparatoires.	Uitreiking der prijzen aan de leerlingen der middelste, laagste en voorbereidende klassen.
5. <i>Vaterlandsch lied</i> (koor)	W. A. MOZART.

Fig. 14. Eerste blz. van het palmares van het Laurent Instituut in de Onderstraat t.g.v. de plechtige prijsuitreiking in "het paleis der Hogeschool" (de aula van de Rijksuniversiteit in de Voldersstraat) op 3 augustus 1894. Men kon er drie kooruitvoeringen beluisteren: "Luchtige Vlinder, Le Carillon en Vaderlandsch lied". (Historische Onderwijscollectie Rijksuniversiteit Gent)

*prix d'écriture
octonné à Mlle. Virginie
Chabriéz en 1838.*

BEAUTÉS
DE P. CORNEILLE,
OU
CHOIX DE SES PASSAGES
LES PLUS REMARQUABLES
DANS SES DRAMES ET SES TRAGÉDIES
Par H. ALBERT

PARIS.
PIERRE BLANCHARD, LIBRAIRE,
GALERIE NATIONALE (côté du n. n. 27)
1821.

Fig. 17. Tweede prijs schoonschrift toegekend aan Mej. Virginie Chabriéz in 1838. (Verzameling Eddy Levis)

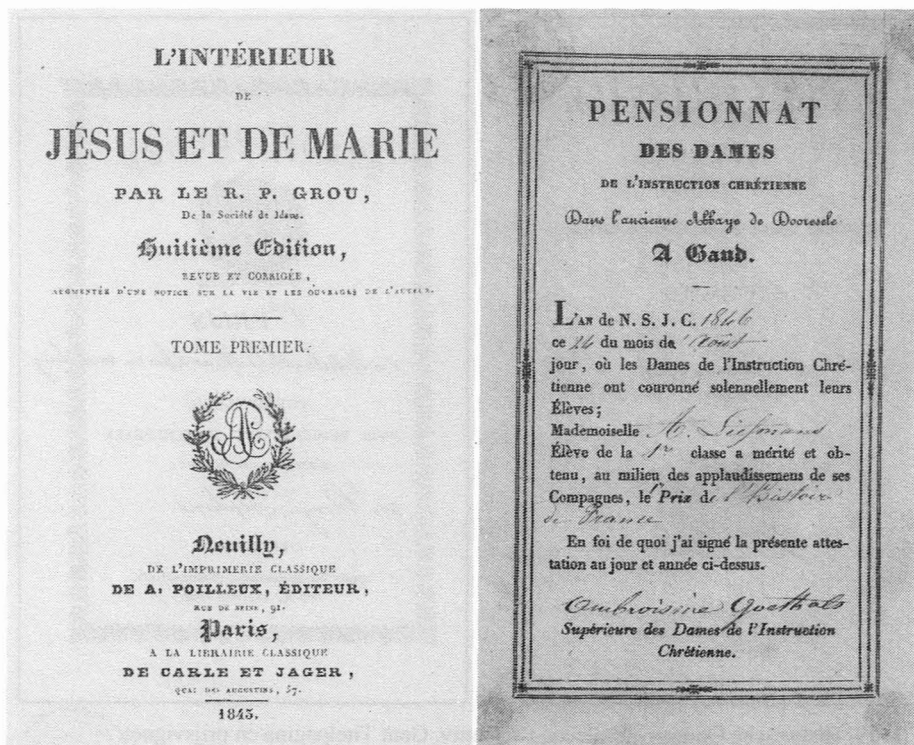

Fig. 18. Erekaart uit prijsboek van het "Pensionnat des Dames de l'instruction chrétienne" in de voormalige abdij van Doornzele te Gent (tegen het H. Kerst) uit het Jaar Onzes Heren Jesus Christus 1846. Op deze 24e van de maand augustus dag waarop de Dames van de Christelijke Scholen plechtig hun leerlingen bekronen heeft Mej. A. Liefmans, leerlinge van de eerste klas verdiend en bekomen te midden van het applaus van haar medeleerlingen, de prijs voor Franse geschiedenis. Ten teken waarvan ik dit attest onderteken op bovenvermelde dag en jaar. (get.) Ambroisine Goethals, overste van de Dames der Christelijke Scholen. (Verz. E. Levis)

zagen ze geen onrecht. Voor de arme was zijn armoede immers een prikkel tot verbetering van zijn lot, indien hij niet lui was en goede raad niet in de wind sloeg. Op de lagere school van vóór 1914 was een primus dan ook niet in de eerste plaats een begaafd element; wél een leerling van goede wil, die zijn resultaten dankte aan zijn oplettendheid, zijn vlijt, zijn stiptheid, en er op de prijsuitreikingen rechtmatig en het rijkelijkst voor beloond werd. De achterblijvers verdacht men van luiheid, onverschilligheid, onwil, waarvoor ze zoal niet gestraft, dan toch gekapitteld werden. De huidige onderwijzer, geleid door andere inzichten, is met de zwakke broertjes verduldiger dan zijn vroegere kollega die, dit hoeft gezegd, door zijn overheid - zelf opgevoed in liberale begrippen van struggle for life - met zijn eksamenuitslagen matematicus op de vingers werd gekeken en voor de openbaarheid met zijn goede of slechte klasse te kijk gesteld werd.

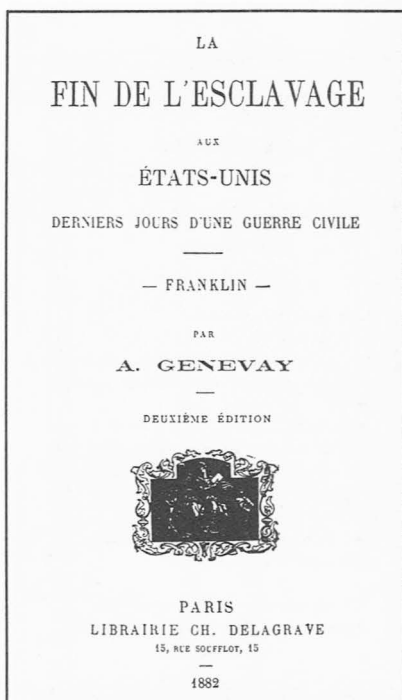

Fig. 19. Historische Onderwijscollectie Rijksuniv. Gent Titelpagina en prijsvignet.

De "madaalde"

Reeds in de beginfase van het stedelijk onderwijs is er sprake van erepenningen die aan verdienstelijke leerlingen worden uitgereikt. In de *Gazette van Gend* van 13 germinal van het jaar VIII (13 april 1800) staat het volgende verslag: "*Eergisteren heeft men alhier met veel toestel in den Tempel der Wet de jaarlyksche pryzen uitgedeelt aan de yverzuchtige jongelingschap der primaire scholen. De prefect van het departement deed een wel toegepaste redevoeringe en vereerde de pryswinnenden met eerpenningen.*"

Dit gebruik blijft onder het Hollandse bewind gehandhaafd tot rond 1826. Op 2 november 1827 worden twee besluiten uitgevaardigd: het ene bepaalt de vakantieperiodes, het andere stipuleert dat de penningen - tot dan toe als prijs uitgereikt - zullen vervangen worden door boeken.

Na de Belgische onafhankelijkheid zal het uitdelen van prijspenningen hernoemen worden. In het verslag over de prijsuitdeling van het schooljaar 1834 zagen we dat naast een aantal boeken en kledingstukken, tevens zestig penningen werden uitgereikt. Volgens Prosper Claeys zijn deze penningen bestemd voor het onderwijzend personeel, in het bijzonder voor de onderwijzers die met succes de leergangen van Pieter Jonglas gevolgd hebben. Hoogstwaarschijnlijk zullen ook wel enkele van die penningen aan leerlingen van het stedelijk onderwijs uitgereikt zijn.

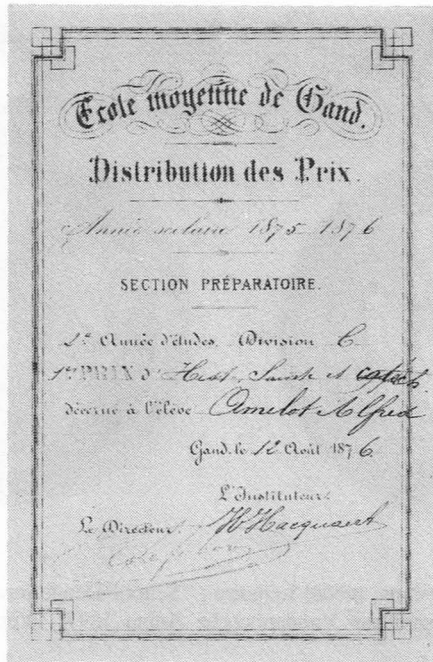

Fig. 20. Kleefvignet uit prijsboek van het Rijksonderwijs : "Ecole moyenne", 's Rijks Middel-school op de Reep te Gent. Prijsuitreiking. Schooljaar 1875-1876. Voorbereidende afdeling. Tweede leerjaar C. Eerste prijs gewijde geschiedenis en Godsdienstonderricht toegekend aan de leerling Amelot Alfred Gent, de 12de augustus 1876. De onderwijzer (get.) : H. Hacquaert De directeur : (get) E. Lefebvre (Verz. E. Levis).

Fig. 21. Ook in het Rijksonderwijs kenden men de eremedaille. Hier een Antwerps exemplaar uit 1893 : "Athenée royal d'Anvers" toegekend aan Willem vander Biest uit de 1ste Greco-Latine Section B (Verz. Mevr. Wwe Michel Steels)

Fig. 22. Medaille van primus, model Lemaire : "School Dendermondsesteenweg prijs van uitmuntendheid toegewezen aan Vandenberghe Anina 1897" (Verz. Mevr. Wwe Michel Steels).

Fig. 23. Eremedaille van de "Kosteloze stadsschool Muinkbrug SI Gent - Algemeene prijs toegekend aan August De Deken 1887" verzilverd koper \varnothing 4,8 cm, dikterand 4 mm. Historische Onderwijscollectie Rijksuniversiteit Gent.

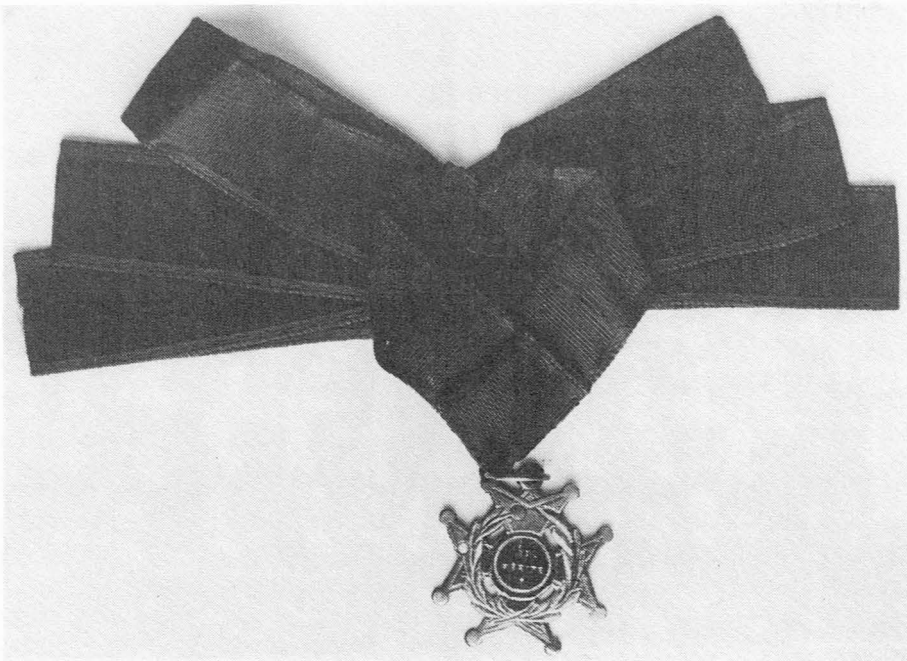

Fig. 24. Zilveren erekruis; 2,3 cm met tekst : "AU MERITE". Rood lint. Afbeelding x2.
(Historische Onderwijscollectie Rijksuniversiteit Gent)

Fig. 26. Primus Eduard Delbeke uit Izegem met eremedaille tussen zijn klasgenoten in 1909.
Fotograaf en school onbekend (Verzameling Eddy Levis)

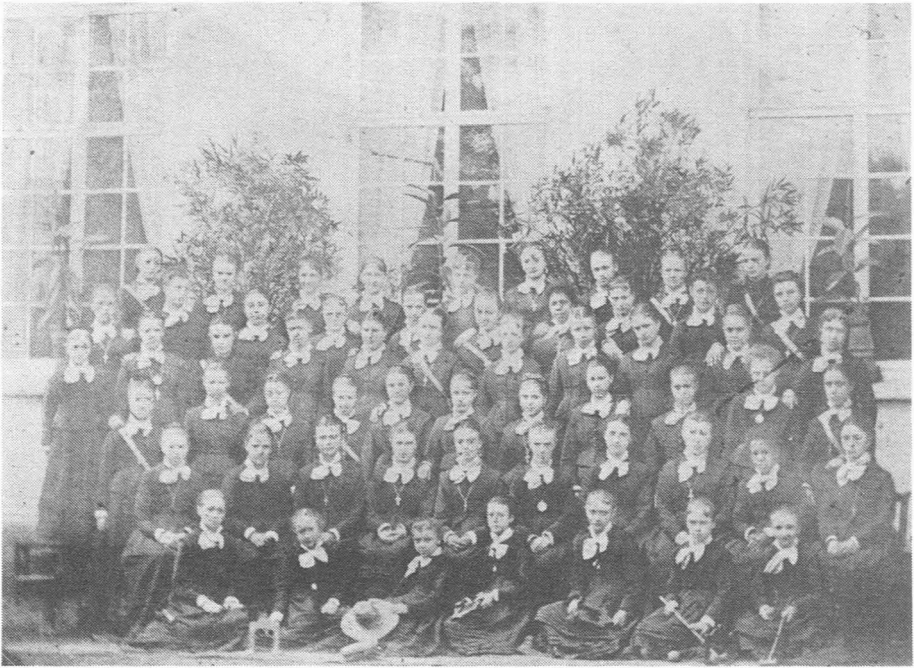

Fig. 25a/b. Pensionnat des Dames de l'instuction chrétienne. Gand. boven : schooljaar 1876-1877, onder : 1880-1881 ("Dooreseele"-H. Kerst). Foto J. David, 90 rue de Courcelles à Levallois Paris. Verscheidene lln. dragen linten en medailles (Historische Onderwijscollectie, Rijksuniversiteit Gent).

Uit de periode vóór 1880 zijn helaas weinig prijspenningen van verdienstelijke leerlingen bewaard gebleven. De verkoopswaarde van de penningen biedt een mogelijke verklaring voor dit fenomeen : kinderen uit het arbeidersmilieu hebben mogelijks hun ereteken te gelde gemaakt.

De einddatum voor het uitreiken van medailles is omstreeks 1930 te situeren voor wat het stedelijk onderwijs betreft. Het vrij onderwijs ging er langer mee door, zeker tot in de vijftigerjaren.

Onder leiding van Emiel Tytgat voerde de "Onderwijzerskring van Gent en omliggende" campagne voor de afschaffing der medaille"...omdat zij de kinderen vervulde met ongewettigden hoogmoed, hun hoofd op hol bracht, eene vernedering bleek voor den tweede en zelfs twist bracht bij ouders en geburen". Tytgat zei dikwijls : "Goede punten, aantekeningen, bulletijns, prijzen hebben voor de leerlingen slechts de waarde, die gij er zelf aan hecht." In de Keizer Jozef II straat, waar hij directeur was, gold de regel dat de leerlingen, van de eerste tot de laatste, twintig "grote kaarten" moesten hebben om op het einde van het schooljaar een prijs te kunnen krijgen. Zo gebeurde het eens dat de zoon van een lid van het schoolcomité het nogal bont had gemaakt en niet het vereiste aantal kaarten bezat. De dag voor de prijsuitreiking werd hij met de anderen verwittigd dat hij van de ceremonie mocht wegblijven. Reeds een uur later pleitte de vader bij Tytgat dat het voor hem zo beschamend zou zijn een prijsdeling te moeten voorzitten waarbij zijn zoon zou uitgesloten zijn. Tytgat antwoordde daarop : "In mijn school is er één regel voor allen. Gij, meer nog dan andere vaders, moest Uw zoon in het rechte spoor gehouden hebben. Gij waart verwittigd, Uw zoon was verwittigd wat er kon gebeuren. Ik maak geen uitzonderingen, voor niemand!"

Eddy LEVIS

Volgende aflevering : "Het loon der Neistighijt".

ULTIEME OPROEP

Zoals wij reeds meldden verschijnen de getuigenissen van Gentse primussen in het januarinumnummer van 1991. Wie nu nog zijn feestelijke wedervaren wil gepubliceerd zien, schrijft of neemt contact op met Eddy Levis, Knotwilgenlaan 26, 9030 Gent (Wond.) tel 091/539470. Bijhorende foto's en documenten worden geapprecieerd.

NOTEN

- (1) "De Lagere School in België van de Middeleeuwen tot nu." A.S.L.K. 1986, p. 62.
 - (2) "Franse Republiek en Symboliek", E. Levis, Ghendtsche Tydinghen 1987, p. 289-311.
-

UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE GENTSE BRUGGEN (Vervolg)

RECOLLETTENBRUG

De oudst bekende gegevens van deze brug dateren van het einde van de 13de eeuw. In 1322 vinden we de eerste vermelding als "Fremineursbrugge". Ze werd genoemd naar het nabijgelegen klooster der "Fremineuren" ook Minderbroeders genoemd.

Omstreeks 1600 veranderde de brugnaam in Recollettenbrug. In 1619 al hadden de Recolletten de plaats ingenomen van de Minderbroeders.

Sinds 1846 staat op de plaats van het gewezen klooster het huidige gerechtshof.

De allereerste brug was een houten constructie welke in 1368-1369 vervangen werd door een stenen brug, breder dan zijn voorganger. Die stenen brug met drie bogen is te zien op het panoramisch zicht van Gent anno 1534.

In 1751-1752 werd de stenen brug gedeeltelijk afgebroken en vervangen door een houten draaibrug en wel om de hoge zeilschepen door te kunnen laten van de Brugse Vaart via de pas gegraven Coupure naar de binnenstad.

Na herhaalde herstellingen van deze eerste houten draaibrug werd ze in 1872 vervangen door een metalen constructie.

In 1971, dus honderd jaar later, werd de brug met een rijweg van amper vijf meter te smal bevonden voor het steeds drukker wordend verkeer en maakte Openbare Werken plannen voor een bijkomende brug van 6,25 meter breedte, welke zodanig aanleunde bij de oude brug, dat ze als het ware één brug vormde. Het dragend gedeelte echter, in stalen profielliggers rustend op zes betonnen palen, was onafhankelijk van de oude brug.

Deze laatste werd toch niet meer gedraaid sinds de aanleg van een gelijkgrondse parkeerplaats boven de rivier, aan de achterzijde van het groot warehouse G.B.

Het wegdek van het nieuwe gedeelte werd in azobé-hout uitgevoerd. De werken, aangevangen op 17 april 1972, door aannemer Victor Buyck (uit Eeklo) waren te einde op 7 juli van hetzelfde jaar. De totale kostprijs beliep 1.380.000 fr.

De brug werd opengesteld voor het verkeer op 13 juli 1972, door burgemeester Van den Daele.

Begin november 1985 verscheen in dagblad "Vooruit" het bericht over plannen van het Ministerie van Openbare Werken, om vier Leiebruggen te vernieuwen : de Recollettenbrug, de Grasbrug, de Vleeshuisbrug en de Zuivelbrug. Deze vier bruggen waren hoognodig aan vernieuwing toe en meteen zou men ze terug draaibaar maken, alleen bedienbaar met mankracht en uitsluitend om in de toekomst zo nu en dan een plezierboot door te laten of om eens een waterfeest te houden.

Dat niet iedereen onverdeeld blij was met deze verandering bewijzen verschillende berichten in diverse bladen (zie S.O.S. Gent nrs 29-30 en 31, T.W. 7 april 1986 en het hieronder afgedrukt bericht uit dagblad "Het Volk") van 2 april 1986.

Lezers schrijven

Bruggen en Brugge

Naar aanleiding van artikel "Gent zijn water, zijn draaibrugge, zijn verkeersplan" kan ik niet nalaten een glimlach tentoon te spreiden, voor al deze drukdoenerij.

Ik ben de mening toegedaan, dat deze "heren" hun zusterstad, met name Brugge, om het maar bij de voordeur te houden, niet eens kennen. Daar zijn immers vele, zeer vele vaste overbruggingen die sinds ontelbare jaren het doorgaand verkeer hebben opgevangen en hun functies zijn doelmatig en opbrengend voor stad en staat.

Om het zo kort mogelijk te houden, de Gentse Ketelbrug heeft een doorgaand verkeer. Ja, zelfs trams en het zwaargewichtverkeer vinden hun gading, zonder problemen. Dat is één voorbeeld.

Men spreekt hier van vier Leiebruggen te herbouwen tot draaibruggen, nog wel. Wat gaat dat niet kosten, laat staan, het verdere onderhoud. Te weten dat vaste overbrugging kan gedaan worden met prefabrikatieonderdelen op de bestaande fundamente. Verder ben ik de mening toegedaan, dat het hier niet gaat om zeegaande schepen op te vangen, maar wel plezierboten. Dus een hoogte van drie meter boven de waterspiegel en een tien meter brede doorgang zullen niet misstaan maar voldoening geven aan alle opvarende plezierboten. Laat staan, geen "oponthoud" voor het openbare vervoer.

Dus laat de rokjes maar waaien. Ik leef in de hoop dat alle plannen wat die ook mogen wezen, zullen uitgevoerd worden, zo vlug mogelijk. Dat is misschien de verlossing van ons dagelijks Leie-geurtje. Want moet u weten, ik kan mij het geluid van de baggermolen tussen Leie- en Scheldeverbinding niet herinneren. Laat staan eens te meer tussen Sint-Michielsbrug en Sneppe-spoorlijnbrug. Wat is een jaartje min of meer. Hoop doet leven.

J.L. VAN WESEMAEL,
Gent

In januari 1986 begon men met proefboringen in de fundatie's van de Recollettenbrug (dwars doorheen het houten brugdek) met als doel de stabiliteit van de brugpeilers te onderzoeken. De stalen werden, in opdracht van het Ministerie van Openbare Werken, ontleed door de RUG. Het verkeer werd onderbroken van 2 maart 1987 tot 19 mei voor het verstevigen van de brugpeilers door middel van betoninjectie onder hoge druk.

Ondertussen werd het metalen gedeelte van de nieuwe brug klaargemaakt in het constructie-atelier van de firma Aelterman en zonen.

Het metalen gevaarte, met een breedte van meer dan acht meter en een lengte van 21 meter, wegende 95 ton, werd doorheen de nauwe straten van Gent geloodst op woensdagnacht 9 september 1987. De nog onafgewerkte brug werd op een aarden dam gelegd, vlakbij het gerechtshof in afwachting van de verdere afwerking.

In dagblad "Het Volk" van 11.9.1987 konden wij lezen :

Laveren met een draaibrug

GENT - In Gent beginnen ze ervaring te krijgen in het vervoeren van bruggen. Woensdagavond en -nacht werd immers voor de derde keer in relatief korte tijd het skelet van een nieuwe brug door de smalle Gentse straten getransporteerd.

Dit keer ging het van de Beelbroekstraat in Sint-Amandsberg tot aan het justitiepaleis. Het stalen geraamte is immers de onderbouw van de draaibrug die aan de Recollettenlei zal liggen. De pvba Aelterman bevestigde dat dit de grootste was van de inmiddels drie geleverde exemplaren.

De nieuwe Recollettenbrug is immers 8 meter breed en 24 m lang en weegt 95 ton. De afwerking gebeurt ter plaatse en dan zal de brug nog wat imposanter zijn, nl. 11,50 m breed. Voorlopig ligt het gevaarte naast de bestaande brug op een aarden dam, waar ze zal blijven liggen tot 21 september. Dan wordt het verkeer 9 weken verboden over de brug, om ze op haar plaats te installeren.

Het transport verliep woensdagavond bijzonder vlot. De reisweg was uitgestippeld via de Antwerpsesteenweg en de Dampoort naar Sint-Jacobs via de Dampoortstraat en Steendam. Langs de Sint-Jacobsnieuwstraat en de Keizer Karelstraat ging het naar Sint-Anna, vanwaar men de Brabantdam indraaide en zo over de Kouter en Zonnestraat het justitiepaleis kon bereiken.

Computer

De brug werd niet zoals de vorige vervoerd met een vrachtwagen die ze trok. Deze keer gebeurde dit door een computergeleid wagentje. De bestuurseenheid werd door een man op zijn schouder gedragen. Hij liep te voet mee en loodste de brug door bochten en straten.

Alle verkeer op het traject was verboden en vooraf was iedereen gewaarschuwd. Toch diende een fout geparkeerde auto te worden weggesleept. De

doortocht ging in sneltempo tot aan het Sint-Annalein. Daar geraakte de brug, die de Brabantdam moest indraaien, volledig klem. Er werd in de haren gekrabbd, gerekend en herrekend maar de brug moest achteruit.

Uiteindelijk koos men de Stationsstraat en dan achteruit terug het Sint-Annalein op om zo de Brabantdam in te rijden.

Hiervoor moesten wel enkele verkeersborden sneuvelen.

Maar omstreeks 20u was het grote knelpunt overwonnen en kon de draaibrug aan de Vlaanderenstraat blijven liggen tot de laatste tram om 23u30 naar huis was. Een uurtje later lag ze op haar blokken aan het gerechtsgebouw.

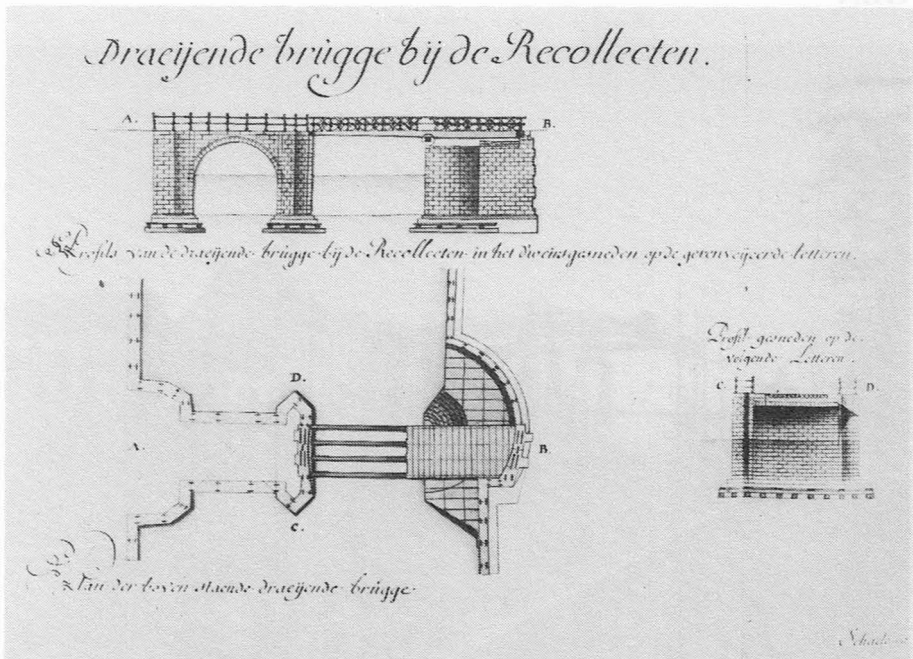
R.O.L.

Het verkeer werd een tweede maal onderbroken van 21 september 1987 tot 4 december 1987; voor het afbreken van de oude brug en het maken van nieuwe brughoofden, door de firma N.V. Moens, uit Meise.

De practisch afgewerkte brug werd op 3-4 november op zijn definitieve plaats gelegd en op 4 december 1987 opgesteld voor het verkeer.

De as van de nieuwe brug ligt ten opzichte van de stroom schuiner dan de oude brug dus meer in het verlengde van de Gebr. van de Veldestr.

De mooi uitgevoerde brugleuning is een getrouwe copie van deze van 1871 (zie tekening).

Jaar	Soort	Lengte	Breedte van :			Vrije hoogte	Vrije proef
			rijweg	voet- pad	door- vaar		
1871	metalen draaibrug	22	5	2x0,8	8,3		
1971	"	22	10	2x1,2			
1987	metalen draaibrug Staatsbrug	24	8,75	2x1,4	6		

M. LABYN
('t vervolgt)

AANVULLENDE ICONOGRAFIE DER GENTSE BRUG- GEN

Wederopbouw Lousbergbrug. Oct-Nov. 1953 - Verzameling Olivier-Gérard Willemot.

VRAAG EN ANTWOORD

De vraag van de Heer Eloi Stas (Wellen) in "Gh. Tyd." - 1990 - Nr. 3 - p. 169 heeft heel wat lezers in hun pen doen kruipen. Dit was het geval voor Mevrouw Hilde De Bie-De Bruyckere (Evergem), de heren Frans Saccasyn (Evergem), F. Bekaert (Ertvelde), Eddy Levis en een lezer die ons 3 fotocopies van prentbriefkaarten stuurde, maar vergat zijn naam en adres te vermelden.

Allen zijn ze het er roerend over eens dat het hier de St.-Christoffelkerk van Evergem betreft die op 2 november 1918 door de Duitsers gedynamiteerd werd. Aangezien hun antwoorden volledig gelijklopend zijn zullen wij ze hier niet in extenso publiceren.

Mevrouw De Bie en de Heer Bekaert stuurden ons de vertaling van de Franse tekst die Deken Rombaut in zijn Liber Memorialis genoteerd had :

"Op 2 november 1918 tijdens het dodenofficie is de kerk bijna leeg. De Duitse bezetting loopt op haar laatste benen. De mensen houden zich angstvallig binnen. Rond 3 uur in de namiddag komt mijn geboor, Mr. Vermeersch mij op de dekenij mededelen dat de Duitsers de toren zullen oplazen. Dit gebeurt inderdaad 10 minuten later nadat de omwonenden geëvacueerd waren. Met een enorm gedruis stort de toren neer en rukt in zijn val de drie klokken met het orgel mee; een groot deel van het dak wordt vernield, de twee zijbeuken, twee schilderijen opgehangen op de torenmuren, verder de kruisweg, de preekstoel, een groot aantal beelden, de zijaltaren met de schilderijen van Pauwels. Het doek van Paelinck scheurt in vieren, kortom er is een enorme schade in gans het kerkgebouw. Mr. Jozef Gryffroy, schat als expert, dat er minstens 600 kgr. dynamiet gebruikt is om de toren te doen springen."

Het dynamiteren van de kerk gebeurde zonder officiële voorkennis van de geestelijkheid. Reeds dezelfde avond trok het Duits leger zich terug op de rechteroever van het kanaal Gent-Terneuzen. Dit zou meteen de frontlijn blijven tot aan de Wapenstilstand. Evergem is dus het laatste dorp dat nog te lijden had van het eindoffensief en de Duitse aftocht. Belgische troepen waren op zondag 3 november te 11 uur meester van het dorp. Bij al deze schermutselingen verloren twaalf parochianen het leven. De dynamitering gebeurde op order van een zekere Freiherr von Wilsen. De Heer Saccasyn verstrekt nog volgende bijkomende inlichtingen :

"De prentbriefkaart van de Heer Stas vertoont het zicht direct na de verwoesting, begin november '18. Het puin verspert volledig de straat. Het is vermoedelijk de bedoeling geweest om de straat, "Hoeksken" genaamd te blokkeren. Het "Hoeksken" is namelijk de hoofdstraat en de rechtstreekse verbinding met Sleidinge, Lembeke en Watervliet in het NW enerzijds en met Gent in het ZO anderzijds. De gesloten luiken van het estaminet wijzen op glasschade.

De restauratie van de St.-Christoffelkerk werd voltooid in 1928. De toren werd identiek volgens het oude plan terug opgebouwd.

De patroonheilige van Evergem-Center is de Heilige Christoffel, patroon van de reizigers. Vandaar de bekende jaarlijkse auto- en fietsenwijding aan de Christoffelput, bezijden de kerk, die plaats heeft op de laatste zondag van juli om 15.30 u. Dit is ook het weekend van de Evergemse Christoffelkermis. De eerste autowijding had plaats op 29 juli 1928 als een van de plechtigheden ter gelegenheid van de herinwijding van de kerk na de restauratie."

De Heer Levis weet ons verder nog te vertellen : "De herberg "In het Oud Gemeentehuis" werd o.a. nog opengehouden door Octavie Casteels. De kerk staat op de titelpagina van het boek "Oude prentbriefkaarten van Evergem" door Guido Wolfaert, drukkerij Van Der Meulen Evergem 1982. De prentbriefkaarten uit dit boek komen uit de verzameling van de heren Erik Boone en Gerard Bauwens, het historisch opzoekingswerk is van wijlen Achiël De Vos." Het is verheugend te kunnen vaststellen dat onze lezers zich onmiddellijk inzetten om een onder hen te helpen. Niets is hen te veel. Ze gaan onmiddellijk documentatie opzoeken, nemen fotocopies van teksten en foto's, schrijven brieven met hun persoonlijke bemerkingen. Wij danken hen voor dit bewijs dat de leden van de "Heemkundige Kring Gent" één grote familie vormen.

Op de vraag van de Heer **Eddy Levis** (Gh. Tyd. 1990 - N° 3 - p. 167) ontvingen wij het volgend antwoord van Mevrouw **M. Steels** :

"Deze vereniging was vóór 1940 gevestigd in het café van het toenmalig Liberaal Huis op de St.-Michielshelling. Ik had een oom die toen regelmatig de zondagnamiddag of -avond (zo goed weet ik het niet meer) ging spelen. Ik herinner mij ook nog bij hem thuis een paar van die borden gezien te hebben : witte fond-blauwe tekeningen. Die borden zijn waarschijnlijk gebroken geraakt. De spelers moesten een zeker aantal spelletjes winnen en zo punten behalen om een bord te krijgen. Of de Club de oorlog overleefd heeft weet ik niet."

De Heer **A. Janssens** (Nevele) zoekt een foto van de Gentse kunstenaar, beeldsnijder en houtsnijder Gustaaf Kasteleyn die eind vorige eeuw in de St.-Margrietstraat 13 woonde.

De Heer Janssens bezit de reeks foto's van de bestuurders van de Nevelse Tekenacademie. De enige foto die nog ontbreekt in deze reeks is deze van de tweede bestuurder Gustaaf Kasteleyn.

Personen die hem kunnen helpen mogen rechtstreeks met hem contact nemen op het adres : C. Van der Cruyssenstraat 60 te 9850 Nevele. De originele foto zal onmiddellijk na het nemen van een copie aan de eigenaar teruggestuurd worden. De onkosten worden vergoed.

LEZERS SCHRIJVEN ONS

Van de Heer **A.K. Evrard** ontvingen wij het volgend schrijven in verband met de Gentse etymologie :

"Door mijn Gentse grootouders heb ik een limonade altijd een "chaffaarke" horen noemen (ook toen het al niet meer om de flesjes met een glazen marbel of knikker erin ging).

Nu vond ik onlangs in een Gentse stand aan St.-Jacobskerk (êwe mórt of prommelmórt) een geelkoperen firma-plaat, gegraveerd : Maison CHAFFART, Fabrique d'Eaux Gazeuses".

Men is dus nooit te oud om te leren.

Van de Heer **Rudy Van Elslande** komen de volgende opmerkingen :

Met zeer veel enthousiasme hebben we het eerste artikel over "Rooigem en de Brugsepoort te Gent" van dhr. Hoste gelezen. Merkwaardig en volgens ons volledig verkeerd is de vermelding : "het Grote panoramische gezicht van Gent van 1534 in het Bijlokemuseum en toegeschreven aan de schilder Gerard Horenbout".

Wij vinden deze toeschrijving eveneens terug bij mevr. F. Billet-De Mot, Catalogus Tentoonstelling Keizer Karel en zijn tijd, Gent 1955, blz. 180, nr. 527, die beweert dat dit schilderij op naam van Gerard Horenbout zou zijn uitgevoerd voor Lieven Huguenois, abt van St.-Bavo. Wat we enkel in dit verband kennen zijn de patronen van de koormantel van deze abt (Gent, St.-Baafskathedraal), die door relatie aan Horenbout worden toegeschreven. Dit aspect moet trouwens nog verder onderzocht worden; doch er is geen enkel document bekend dat het stadszicht van 1534 zou geschilderd zijn voor de St.-Baafsabdij en zeker niet dat Horenbout de auteur ervan zou zijn. In 'De catalogus van de schilderijen', Gent 1972, blz. 193, nr. 148 vermelden A. De Schrijver-C. Van De Velde in dit verband dat Gerard Horenbout de auteur van het zicht niet kan zijn door zijn verblijf op dat ogenblik in Engeland. Het laatste Engelse document waarin deze schilder geciteerd wordt (en die wij kennen) dateert van april 1531. Horenbout kon dus wel reeds in 1534 terug werkzaam zijn in de Arteveldestad. Verder vermelden de hoger vermelde auteurs "wat men van Horenbout kent is voldoende om de toeschrijving af te wijzen", waarbij ze verwijzen naar een artikel van G. Hulin de Loo, "Comment j'ai retrouvé Horenbout", in : Jaarboek der Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, II, 1939, blz. 3-21. In dit artikel worden enkele schilderijen op het actief geplaatst - zonder grondige bewijsvoering - die bezwaarlijk van één en dezelfde hand kunnen zijn. Wat we echter wel met zekerheid aan Gerard Horenbout kunnen toekennen - en dit gebaseerd op documenten - zijn de miniaturen in het Sforza-boek (Londen, British Museum), waarrond men

een groepering gemaakt heeft. In vergelijking met deze boekillustraties valt op dat de gebouwen en de vormgeving van het zich zeer vlak zijn. De harde en nauwgezette factuur van de miniaturen zijn op het schilderij vervangen door een vlakmatige plasticiteit. Het goesiaans koloriet treffen we ook niet aan op het werk in de Bijloke, waardoor we kunnen stellen dat Horenbout niet de auteur is van het 'Groot gezicht op Gent' van 1534.

BIBLIOGRAFIE

Ter gelegenheid van de 30e Gentse Floraliën verscheen een prestigieus boek "Gentse Floraliën", met als ondertitel "Siereteelt in Vlaanderen". Het geeft niet alleen een volledig overzicht van de geschiedenis der Floraliën, maar ook van al wat er aan voorafging.

Het is een boek geworden van groot formaat (25 x 30 cm.), meer dan 300 bladzijden dik, met 194 kleurenfoto's waarvan 82 op groot formaat en 106 zwart-wit foto's.

De auteur René De Herdt hoeven wij aan onze lezers niet voor te stellen. Het is een naam die garant staat voor grondigheid en accuratesse.

Een boek dat iedere Gentenaar graag in zijn bibliotheek zou zien.

Eén schaduwzijde : Een dergelijk boek kàn natuurlijk niet goedkoop zijn, maar wij vrezen toch dat 3.400 fr. een ernstig bezwaar zal vormen voor vele beurzen.

Voor hen die het zich kunnen veroorloven volstaat het dit bedrag over te schrijven op de Rekening Nr. 290-0028881-93 van de "Stichting Mens en Cultuur" - Gent met de vermelding "Gentse Floraliën".

Een publicatie die sommige van onze lezers misschien niet kennen is de "Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent".

Deze maatschappij die gesticht werd in 1893 maakt zich nog steeds bijzonder verdienstelijk voor de Gentse geschiedenis. Het was zij die, 4 jaar na haar ontstaan, besloot de "Inventaire Archéologique de Gand" op te stellen en uit te geven.

De "Handelingen 1989" zijn reeds aan hun 43e deel toe. Het is terug een boek geworden van 271 bladzijden met als specifieke Gentse onderwerpen : "Nieuwe inzichten over de oorsprong van het Sint-Veerlekapittel in Gent" - "Conjunctuur, stratificatie en koopkracht te Gent tijdens de eerste helft van de 17e eeuw. De economische en sociale betekenis van de rente- en woningmarkt." -

"Bernardus de Jonghe en de opstand. De geschiedenis van de Ghendtsche Geschiedenissen" - "Sociale gevoeligheden en veranderende maatschappij te Gent circa 1770" - "Jean-Baptiste d'Hane de Steenhuyse, een conservatief edelman tussen Ancien Régime en Hedendaagse Tijd". De "Handelingen" eindigen traditioneel met een recente bibliografie van de Geschiedenis van Gent.

De leden van de Maatschappij ontvangen deze "Handelingen" steeds gratis. Maar er is meer, nu en dan verschijnen er ook "Verhandelingen". Dit jaar zijn er dat twee : "Geld en Macht. De Gentse stadsfinanciën en de Bourgondische staatsvorming (1348-1453)", een boek van 260 blz. door Marc Boone en "De Gentse Broederschappen (1182-1580)" een boek van 270 blz. door Paul Trio. Ook deze boeken zijn gratis voor de leden. Ze worden dit jaar dus wel bijzonder vertroeteld, zij ontvangen voor hun lidgeld 3 boeken, samen meer dan 800 bladzijden.

Welk lidgeld moest voor zó iets wel niet betaald worden?

500 frankskens. Wie doet beter?

Spijtig voor deze die geen lid waren en dus niet hebben kunnen profiteren van dit buitenkansje. Ze hebben pech gehad.

Voor wie lid wil worden om in de toekomst te kunnen genieten van de interessante publicaties van deze Maatschappij, volstaat het 500 fr. over te schrijven op Rekening Nr. 000-0370680-43 van voornoemde Maatschappij. Leden kunnen bovendien de vroegere nog beschikbare publicaties kopen en krijgen daarop een korting van 30%.

Wie verdere inlichtingen wenst mag altijd contact nemen met Dr. M. Boone, Blandijnberg 2 - 9000 Gent.

De drukkerij AGORA vestigt er onze aandacht op dat eind vorig jaar het boek verscheen "Restaureren in Oost-Vlaanderen".

De auteurs zijn Ir. Arch. J.M. De Wit en Lic. Geert Van Doorne. Het is een uitgave van het "Verbond van de Kringen voor Heemkunde van Oost-Vlaanderen". Het boek bevat eveneens de lijst van de door dit Verbond uitgereikte oorkonden voor geslaagde restauraties in de periode 1973-1988.

Formaat : 21 x 28 cm. Zwart/wit en kleurenillustraties.

Aantal bladzijden : 159. Prijs : 1.250 fr.

Kan bekomen worden door dit bedrag over te schrijven op de Rekening Nr. 001-0665300-53 van B.V.B.A. AGORA - Oude Molenstraat 75 - 2700 Sint-Niklaas.

GENTSE LIEDJES : DE TRAMWAY

Toen ons lid de Heer R. Huygens in ons Maart-nummer het "Epos van Klaasken" las, ging hij eens snuffelen in zijn eigen, met de hand geschreven liedjesboek en kwam er een liedje in tegen over de Gentse tram. Hij was zo vriendelijk het voor ons over te schrijven; het bevat 4 coupletten.

Wie hoort spreken van Gentse trams denkt natuurlijk onmiddellijk aan Lode Hoste en wij gingen op onze beurt eens snuffelen in zijn boek "Gentse Stadstrams en -Bussen". En, jawel hoor, daar kwamen wij het ook tegen, en nog vollediger met 7 coupletten.

Aangezien niet al onze lezers zich de gelukkige bezitters kunnen noemen van dit nu uitgeput boek, publiceren wij hier ter hunner intentie dit Gents liedje.

DE TRAMWAY

Het werd rond 1875 geschreven door een onbekende auteur.

Stemme : melodie uit de operette "La fille de Madame Angot".

De Gentenaren kregen d'Amerikaanschen tram,
veel burgers zijn er tegen en spuwen vuur en vlam.
Veel andre, met behagen, zien vroolijk en verblijd
dien nieuwen koetsewagen die door de straten rijdt.

Refrein (wij publiceren het slechts éénmaal)

't Rijdt zoo zwierig en plezierig

altijd in den vollen draf.

Vigilanten en passanten

mijdt u weg, de tram komt af!

Die haastig zijn kalanten moet zien, en niet veel kost
wil doen aan vigilanten, rijdt met den tram in post.
Wie zou, door koude of heette, nu loopen nog te voet?
De tram kost maar de slete die g'in uw schoenen doet!

De vigileurs zijn nijdig en vloeken op 't machien
dat zij zoo tegenstrijdig met hunnen intrest zien.
Hun winsten zijn aan 't zakken, zij roepen boos en gram :
't Zijn allen maar gladzakken die rijden met den tram!

Huismoeders, keukenmeiden ziet men geheel content :
ze zullen kunnen rijden door heel dat groote Gent,
bij slachter, vischvrouw, bakker in Veldstraat, Brabantdam.
Zij komen op 't gemak er en goedkoop met den tram!

De koopman in sigaren, in klêerstof, modenbrol
en duizend and're waren zijn al van gramschap dol.
De tram vliegt, als een weerlicht, voorbij hun schoon vitrien
en wat daar hangt of neerligt, kan nu geen mensch meer zien.

Kommiezen van den buiten, gij prijst het nieuwe spoor,
want voor twee halve kluiten rijdt gij naar uw kantoor.
Scholieren en studenten, gij zijt oprecht verblijd
omdat gij, voor vijf centen, bij uw professor rijdt.

Veel juffers, en met reden, zijn op den tram gestoord
die voor haar woning heden, gelijk een pijl vliegt voort;
geen jongman uit dien wagen die haar bewonderen kan
Wie zal ten trouw haar vragen?
Hoe krijgen zij een man?

GENSCHÉ PRAOT

Domien Vandevelde es ne grûuten artiest; mâor hij wirkt mîer in d'hirbirge of op zijnen ateljee. 't En kan tons nie missen aos den baker in de vlîeschêwer om ulder cens kome, dan die meinsche geweunlijk en uurke te laote zijn. De deurwâorders zoed hij vergeve. Da zijn kirrels, zegt hij, dien ne meinsch zijne lâosten dreupel bloed zoen afpesse. Op ne kîer zat hij wêere mee ne walbak of zesse e stuk in zijn kroage te zuipe. Allé, jonges! drijnk mâor uit, riept hij; aost op es, 't koken es gedâon!

Al mee ne kîer de deure giengd'ope in den dekene van de gebuurte kwam binne mêe en inschrijvingslijste in zijn hande.

- Allo, jonges, zei den deze; 't es veur nen braove kamerâod, die dûud es; we gâon hem en schûune krûune kûupe.

Domien schoot in zijne zak veur te ziene hoevele dat hij nog hao.

- Wie est er dûud? vroege zijn kamerâote.

- Den deurwâorder Stockman, zei den dekene ezûu.

Domien sprong rechte.

- Wade! riept hij, nen deurwâorder? Veur hoevele hên z'Allemâol ingetfiekend?

- W'hên wij allemâol ne fran gegeve, zei de dekene...

- 't En kan mij nie schille, zei Domien, oast veur e goe wirk es, ben ek er bij en hij smheet nen dowele fran op toafel.

- Dâor zie, mijnen dekene; hier es twie fran in begrâoft er mâor twieë van die soorte.

VORIGE JAARGANGEN VAN 'GHENDTSCHÉ TYDINGHEN'

Dank zij de medewerking van onze lezers, zijn volgende nummers opnieuw verkrijgbaar tot uitputting van de voorraad.

Jaargang 1973 Nrs. 11-12
1975 Nrs. 1-2 + volledige jaargangen
1976 Nrs. 2-3-4-5-6
1977 Nrs. 3-4-5-6 + volledige jaargangen
1978 Nrs. 1-2-3-4
1979 Nrs. 1-2-3-4-5
1980 Nrs. 1-3-5
1981 Nrs. 1-3-4-5-6 + volledige jaargangen
1982 Nrs. 2-3-4-5-6 + volledige jaargangen
1982 Register op de jaargangen 1 tot 10 (speciaal Nr.)
1983 Nrs. 1-2-4-5-6 + volledige jaargangen
1984 Nrs. 1-2-4-5-6 + volledige jaargangen
1985 Nrs. 1-2-3-4-5 + volledige jaargangen
1986 Nrs. 1-2-3-5-6 + volledige jaargangen
1987 Nrs. 1-2-4-5-6 + volledige jaargangen
1988 Nrs. 1-2-3-5-6 + volledige jaargangen
1989 Nrs. 1-2-3-4-5 + volledige jaargangen

Prijs per afzonderlijk nummer 70 fr.

Prijs per volledige jaargang 400 fr.

Tijdschriften kunnen afgehaald worden elke zondag tussen 10 en 12 uur in het 'Documentatiecentrum' (behalve in juli en augustus en op wettelijke feestdagen).

Portkosten bij betaling op postrekening :

Tot 2 nrs. : 25 fr. Tot 4 nrs. : 35 fr. Tot 6 nrs. : 45 fr.

Verder per jaargang : 45 fr.

De Bibliothecaresse,
Mevrouw Van Geluwe-Eggermont A.